

ZPRÁVY
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

CONTENTS - CONSPECTUS FASCICULI

Objev královského archivu z druhé poloviny 3. tisíciletí v Sýrii (P. Oliva)	85
Pseudo-Xenofón, Athénské zřízení (A. Frolíková)	89
Duo tituli inediti Musei nationalis Pragensis (L. Vidman)	99
Řecké prvky ve slovní zásobě středověké latiny v Českých zemích (D. Martínková)	106
Z vyšebrodské korespondence na počátku 15. století (A. Fialová - J. Hejnic)	116
Pozoruhodný příspěvek k dějinám seismologie v badatelské knihovně v Gotě (P. Schmidt)	128
De vita Sigismundi Schererzii a Iohanne Petro Cerroni descripta (I. Zachová)	134
Humanistický jednolist Jana Tauše Rakovnického (J. Hejnic)	137
Domnělý latinský pramen o kulturních poměrech v lázních Tepličích v předbělohorské době (J. Martínek)	141
Přednášky JKF v r. 1975	143
In memoriam Františka Křenka (Č. Vránek)	152
Zprávy: XIV. mezinárodní konference EIRENE, Jerevan 18.-23.5.1976 (A. Frolíková); Nová cesta k antice (J. Šmatlák); "Lyrica antiqua" v Plzni (I. Zachová); Josef Franta Šumavský a klasická filologie (A. Vidmanová)	154
Z nových knih: Jan Burian, Publius Ovidius Naso (L. Vidman); Josef Češka, Římský dominát (J. Hejnic); Lidia Winniczuk, Lingua Latina (I. Zachová)	159
Zpráva o činnosti JKF za rok 1975 (L. Vidman)	163
Zpráva o hospodaření JKF za rok 1975 (B. Mouchová)	165
Dodatek ke zprávě o hospodaření JKF v r. 1975 (B. Mouchová)	166
Revizní zpráva o činnosti JKF za rok 1975 (K. Dostálová - D. Řezníčková)	166

OBJEV KRÁLOVSKÉHO ARCHIVU Z DRUHÉ POLOVINY 3. TISÍCILETÍ
V SÝRII

Expedice italských archeologů a orientalistů z university v Římě si pro svůj výzkum v Sýrii vybrala již před dvacíti lety pahorek Tell Mardich ležící asi 50 km jižně od Alepa (starověké Chalpy). K této volbě vybízela jednak rozloha tellu (asi 56 ha) a jeho výška (15 metrů), jednak skutečnost, že tu byl již dříve nalezen podstavec sochy z 2. tisíciletí př.n.l. a že se tu vyskytovaly úlomky keramiky pocházející z druhé poloviny 3. a z první poloviny 2. tisíciletí.

Již v předběžné zprávě o cílech výzkumu se zmínil vedoucí této expedice archeolog a historik umění Paolo Matthiae o tom, že v oblasti ležící jižně od Alepa existovala sídliště z raně bronzového období, nepředpokládal však, že mezi ně patřil i Tell Mardich.¹ Ve zprávě o výsledcích výzkumu za rok 1960 se uvádělo, že osídlení tohoto pahorku pochází patrně nejdříve ze sklonku 3. tisíciletí.²

První překvapivý objev byl učiněn v roce 1966, kdy byla v Tell Mardichu nalezena busta votivní sochy s dedikací krále z Ebly. Toto město bylo již dříve doloženo v sumerských, akkadských, chetitských i egyptských dokumentech, z nichž některé pocházejí již ze 3. tisíciletí př.n.l. Lokalizace Ebly nebyla známa a soudilo se, že snad ležela v jižním Turecku. Uvedená socha s nápisem byla objevena ve vrstvě pocházející z první poloviny 2. tisíciletí.

Jelikož stále nebylo stopy po starším sídlišti na tomto místě, byly vyslovovány pochybnosti o tom, zda je možno skutečně Tell Mardich ztotožňovat s Iblou. Nedůvěra se rozptýlila teprve v průběhu kampaně v roce 1973, kdy byly na Tell Mardichu objeveny první doklady o existenci sídliště z 3. tisíciletí, mimo jiné i základy paláce zničeného požárem. V dalším roce se dostalo na denní světlo 42 hliněných tabulek z tohoto období a konečně pak v září a říjnu roku 1975 našli italscí archeologové rozsáhlý archiv čítající na 15.000 hliněných

tabulek či fragmentů tabulek se záznamy v klínovém písmu.

Zpracování tohoto neobyčejně bohatého materiálu si nepochybně vyžádá několik let usilovné práce. Již dnes je však zřejmé, že na Tell Mardichu byly získány prameny, které závažným způsobem mění dosavadní představy o historii Předního východu v druhé polovině 3. tisíciletí. Vyplyvá to zcela zřetelně již z předběžné informace, kterou přednesli Paolo Matthiae a Giovanni Pettinato (profesor assyriologie na římské universitě) v březnu 1976 v Collège de France a v Académie des Inscriptions et Belles-Lettres v Paříži.

Nález představuje mimo jakoukoli pochybnost ústřední archiv království Ebla, které zahrnovalo v letech 2400 - 2250 patrně celou severní Sýrii (nejspíše od horního toku Eufratu až po pobřeží Středozemního moře a snad od jižního okraje Anatolie po území ležící severně od Damašku).

Klínopisné texty na tabulkách jsou psány severozápadním semitským jazykem. Tato raná fáze západosemitské jazykové skupiny nebyla dosud doložena. Studium jazyka tabulek z Tell Mardichu, jež italští badatelé označují jako eblejštinu (langue éblaïte), má velký význam pro poznání vzniku a vzájemného vztahu pozdějších známých jazyků severozápadní semitské skupiny, ugaritštiny, hebrejštiny a foiničtiny.

Na tabulkách z Tell Mardichu byly zjištěny i bilingvy se záznamy v sumerštině a eblejštině. Jsou tu seznamy obsahující jména zvířat, rostlin, rozličných předmětů i povolání a rovněž geografické názvy. Fonetické znaky pro jednotlivé slabiky jsou shodné se sumerštinou.

V průběhu stopadesátiletého trvání království Ebla (ve 24. a 23. stol.) stálo v jeho čele šest vládců, jejichž moc byla tehdy nepochybně větší než moc vládců v Aššuru. Králové z Eby patrně soupeřili s akkadskými panovníky, z nichž někteří byli snad dokonce Eble poplatní. Z dosud dešifrovaných tabulek vysvítá, že hlavní bohatství severosyrského království spočívalo v surovinách. Vedle dřeva ze syrských a libanonských lesů to byly i kovy získávané v Malé Asii. V obchodu vládců Eby s Mezopotámií však hrála významnou roli i textilní výroba. Jsou doklady o prodeji značného množství oděvů, mezi nimiž byla přepychová roucha z tkaniny zdobené zlatem. V Tell

Mardichu byly také nalezeny otisky pečetních válečků. Válečky zatím objeveny nebyly a P. Matthiae soudí, že byly vyráběny nejspíše v hojně míře ze dřeva, a nikoli z kamene jako v Mezopotámii.

Na tabulkách se objevují jména královských úředníků i názvy měst, kde sídlili (mimo jiné Byblos a Aššur). Poměrně častá jsou i jména královen, jež byly - jak se zdá - nejvýznamnějšími osobnostmi ve státě, hned po králich, a měly tedy důležitější společenské postavení než manželky mezopotámských vládců.

V dokladech se často objevují jména bohů uctívaných v Eble. Až na dvě zatím doložená churritská božstva byl eblejský pantheon zřejmě semitský. Velké úctě se těšila zejména bohyně Ištar a bůh Dagon, který je dobře znám z pozdějších dokladů v Mari.

I když je město ze 3. tisíciletí vykopáno jen z části, bylo zjištěno, že mělo oválný tvar, podobně jako již dříve objevené město z prvních staletí 2. tisíciletí. Ebla byla dobytá a vyvrácena v polovině 23. století akkadským králem Narám-Sinem. Teprve na přelomu 3. a 2. tisíciletí zaznamenala nový vzestup, nepřekročila však tehdy místní význam. Kolem roku 1600 bylo město znovu vypáleno a zmizelo pak definitivně z historie. Poslední zmínku o Eble najdeme v egyptském prameni z 15. století, kdy výprava vedená proslulým dobyvatelem Thutmósem III. našla jen zříceniny Ebly.

Italští archeologové a orientalisté právem soudí, že nálezy z Ebly lze srovnávat s objevy, jichž bylo na území Sýrie dosaženo v předválečných letech v Ugaritu a v Mari. Pro historii Předního východu ve druhé polovině 3. tisíciletí má nález královského archivu v Eble význam zcela mimořádný. Posunuje psané dějiny Sýrie o několik století zpět a ukazuje, že západosemitské obyvatelstvo se vyrovnalo již v této době té části semitského etnika, která sídlila v Mezopotámii a sousedila bezprostředně s nejstarší známou předoasijskou civilizací, jejímiž tvůrci byli Sumerové.

P. Oliva

P o z n á m k y

1) P. Matthiae, Mission archéologique de l'Université de Rome a Tell Mardikh, Annales archéologiques de Syrie 15, 1965, 83 nn.

2) A. Davico, M.F. Squarciapino, M. Liverani aj., Missione archeologica italiana in Siria. Rapporto preliminare della campagna 1966 (Tell Mardikh) (Centro di Studi Semitici 9), Roma 1967; srov. Margaret S. Drover, Syria before 2200 B.C., Cambridge Ancient History I², 1971, 335, i tamtéž 923.

PSEUDO-XENOFÓN, ATHÉNSKÉ ZŘÍZENÍ

Spis o athénskému zřízení se zachoval mezi Xenofóntovými spisy. Jeho autor není znám a je možné, že byl a chtěl zůstat anonymní. Dobu vzniku můžeme určit jen přibližně: terminus post quem je rok 450 př.n.l., terminus ante rok 413 př.n.l. Spis patří k literárnímu druhu historicko-politického pojednání o zřízení jednoho státu, které bylo později dovedeno k dokonalosti ve škole Aristotelově; obzvlášť oblíbená byla pojednání o zřízení lakedaimonském.

Autor dokazuje, že athénské demokratické zřízení, s nímž zásadně nesouhlasí, je důsledné a stabilní; bylo by obtížné je reformovat a je iluzorní doufat v možnost jeho odstranění zásahem vnitřních nepřátel. Dílo je jediným a o to cennějším dokladem živé soudobé diskuse o athénské demokracii; často se v něm polemizuje s nejmenovanými odpůrci. Výklad je věcný, střízlivý, racionální, autor jen zřídka dává průchod svým politickým předsudkům. Píše prostým stylem, nedotčeným ještě pozdější rétoričností. Spis o athénskému zřízení je nejstarší zachovanou ukázkou attické prózy.

Do češtiny přeložil spisek F.Ř.J. Polehradský (Praha 1849), ukázky J. Nováková (Antika v dokumentech I, Praha 1958). Překládala jsem podle komentovaného vydání Kalinkova (Leipzig 1914) s přihlédnutím k vydání H. Frische (Kopenhagen 1942).

I.

1 Pokud se týče athénskému zřízení, neschvaluji, že si zvolili tento druh zřízení, protože touto volbou rozhodli, aby se špatným lidem vedlo lépe než řádným, a to tedy odmítám schvalovat. Ale když už si to tak zavedli, ukáží, že dobře střeží své politické principy a že dělají i jiné věci, které připadají ostatním Řekům pochybené.

2 Na prvním místě tedy řeknu, že zde chudí a lid mají vrch nad urozenými a bohatými právem, protože obyčejní lidé pohánějí loď a zajišťují městu moc: jsou to kormidelníci, velitelé veslařů, velitelé padesátek, správci přídě a lodní dělníci, kdo zajišťují státu moc mnohem spíš než těžkooděnci,

lidé urození a lidé řádní. Za těchto okolností se jeví spravedlivé, že se všichni podílejí na obsazování úřadů, jak při nynějším losování, tak i při hlasování, a že každý může podle libosti pronášet svůj názor. 3 Dále úřady, které přinášejí celé obci záchranu, jsou-li řádně spravovány, a nebezpečí, nejsou-li řádně spravovány, takové úřady zastávat si lid nijak neřádá; nepovažují za prospěšné mít pomocí losování přístup k úřadu stratéga nebo hipparcha. Lid totiž chápe, že je pro něj prospěšnější, aby sám tyto úřady nezastával, ale nechal je zastávat těm nejbohatším; lid se snaží zastávat ty úřady, které tu jsou proto, aby vynášely plat a zisk pro domácnost. 4 Konečně - a tomu se někteří obdivují - ve všem dávají přednost lidem špatným, chudým a přívržencům lidovlády před řádnými a na tom právě je vidět, že dbají o zachování lidovlády. Vede-li se totiž dobře chudým, obyčejným a horším lidem a jestliže se množství takovýchhle lidí zvětšuje, upevňuje to lidovládu. Ale kdykoliv se dobře vede bohatým a řádným, posilují tím zastánci lidovlády své protivníky. 5 A protivníky lidovlády jsou v každé zemi ti nejlepší a mezi nejlepšími lidmi je nejméně nevázanosti a nespravedlnosti a nejvíc péče o dobro. Mezi lidem je však nejvíc nevědomosti, nekázně a ničemnosti, protože chudoba vede u některých lidí z nedostatku peněz k špatnostem a stejně tak i nevychovanost a nevědomost. 6 Ale někdo možná namítne, že neměli nechat veřejně mluvit a zasedat v radě všechny stejně, nýbrž jen ty nejschopnější, ty nejlepší muže. Ale i v tom se dokonale vyznají a nechávají veřejně mluvit i špatné lidi. Kdyby totiž veřejně mluvili a zasedali v radě řádní, bylo by to ku prospěchu lidem jim podobným a nebylo by to ku prospěchu přívržencům lidovlády. Ale když kterýkoliv špatný člověk může vstát a veřejně mluvit, vyhledává prospěch pro sebe a sobě podobné. 7 Někdo snad řekne: "Co dobrého - pro sebe nebo pro obec - může takový člověk znát?" Oni však vědí, že jeho nevědomost, prostomyslnost a ochota přinášejí větší prospěch než zdatnost, chytrost a zatvrzelost řádného člověka. 8 A i kdyby prý takto uspořádaný stát nebyl dokonalý, lidovláda se tím upevňuje co nejvíc. Lid totiž nestojí o to, aby stát sice měl dobré zákony, ale on sám aby sloužil, nýbrž chce

být svobodný a vládnout - že jsou zákony špatné, na tom mu záleží pramálo. Co ty považuješ za nedostatek zákonitosti, právě díky tomu je lid silný a svobodný. 9 Jestliže však hledáš zákonnost, uvidíš především, že zákony dávají neschopnější lidé. A dále: řádní budou trestat špatné, řádní se budou radit o státních záležitostech a nenechají bláznů ani dávat rady, ani veřejně hovořit, ani zasedat na sněmu. To je to dobrodiní, díky němuž lid velmi rychle upadne do otroctví!

10 Skuteční otroci a metoikové nepodléhají v Athénách takřka žádným trestům, není dovoleno je uhodit a otrok ti ani neuhne z cesty. Objasním, z čeho pochází tahle zvláštnost: kdyby platil zákon, že svobodný může bít otroka, metoika nebo propuštěnce, často by byl bit Athéňan, pokládán za otroka. Obyčejní lidé tady totiž nenosí šaty o nic lepší než otroci a metoikové a nevypadají o nic lépe. 11 Pokud se někdo diví, že zde trpí, aby otroci žili rozmařile a někteří dokonce velkopansky, je možné ukázat, že tak jednají úmyslně. Kde je totiž námořní moc, tam otroci slouží za peníze, aby ze své mzdy platili poplatky, a jsou propouštěni na svobodu. Kde jsou bohatí otroci, tam se už nevyplácí, aby se tě můj otrok bál. To v Lakedaimonu, tam se tě můj otrok bál. Když se mě tvůj otrok bojí, bude pro něho nebezpečné i utrácet peníze, takže se raději nebude vystavovat nebezpečí. 12 Proto tedy jsme dali otrokům stejné právo mluvit jako svobodným a metoikům jako obyvatelům města, protože stát metoiky potřebuje pro množství řemesel a loďstvo. Proto jsme právem dali svobodu projevu i metoikům.

13 Zdejší tělocvičná a hudební sdružení lid rozpustil; jakmile totiž poznal, že není schopen zabývat se hudbou a tělocvikem, usoudil, že to není nic dobrého. Ale co se týče chorégií, gymnasiarchií a triéarchií, domnívají se, že bohatí mají nést náklady na sbory a lid že má být do nich najímán a stejně tak bohatí, že mají vydržovat gymnasia a budovat trojveslice, kdežto lid že má být za službu na trojveslicích a za závodění placen. Lid tedy pokládá za správné, aby bral peníze za zpívání a běhání a tančení a plavení se na lodích, tak aby sám byl majetný a boháč aby chudlí. A také

na soudech jim jde o spravedlnost méně než o vlastní prospěch.

14 A nyní ke spojencům: ti, co se plaví, obviňují kdekoho a nenávidí řádné; vědí, že ovládaný nutně nenávidí svého pána a že když bohatí a silní získají ve spojeneckých obcích větší moc, bude vláda lidu v Athénách mít kratičké trvání, a proto zbavují řádné lidi práv, zabavují jim majetek, posílají je do vyhnanství a popravují, kdežto špatné posilují. A zase ti z Athéňanů, kteří jsou řádní, pomáhají řádným ve spojeneckých obcích, protože soudí, že je pro ně dobré zachraňovat v obcích vždy ty nejlepší. 15 Někdo by ovšem mohl namítnout, že síla Athéňanů je právě v tom, budou-li spojenci schopni odvádět poplatky. Přívržencům lidovlády se však zdá lepší, aby peníze spojenců měl jeden každý z Athéňanů a spojenci aby měli jen tolik, co stačí k živobytí, a aby museli pracovat, neschopni proti nim něco podniknout.

16 Zdá se, že athénský lid se špatně rozhodl i v tom, že nutí spojence plavit se k soudním jednáním do Athén. Ale oni naopak vypočítávají, jak mnoho dobrého z toho plyne pro Athéňany: především dostávají po celý rok plat ze soudních poplatků. Dále sedí doma, loď ani nemusí vyplout, a přece spravují spojenecké obce; na soudech pomáhají zástupcům lidu, kdežto jeho odpůrce ničí. kdyby měl každý soud doma, z nenávisti k Athéňanům by mezi sebou zahubili všechny největší přátele athénskému lidu. 17 Z toho, že se soudní spory spojenců projednávají v Athénách, má athénský lid i tyto další výhody: za první se vybere víc na jednorozhodnutí dani v Peiraieiu, za druhé se lépe daří tomu, kdo má nájemníky, za třetí si vydělávají majitelé spřežení nebo otroka a za čtvrté se lépe daří i soudním sluhům díky tomu, že spojenci přijíždějí (k soudu). 18 Mimo to, kdyby spojenci nepřijížděli k soudním jednáním, měli by v účtě pouze ty z Athéňanů, kteří vyplouvají, totiž stratégy, velitele trojveslic a vyslance. Ale takhle je donucen lichotit athénskému lidu jeden každý ze spojenců, protože ví, že i jako obžalovaný i jako žalobce musí přijít do Athén a před nikoho jiného než před lid; takový je v Athénách zákon. A tak je nucen doprošovat se na soudech a chytat za ruku každého, kdo přichází. Tím se spojenci stali spíše otroky athénskému lidu.

19 Díky tomu, že vlastní půdu mimo své hranice a že také pobývají v zahraničí jako úředníci, naučili se bezděky zacházet s loďmi, oni sami i jejich průvodci; když se totiž člověk často plaví, nutně se chopí vesla i sám i jeho sluha a naučí se i námořnickému názvosloví. 20 Díky zkušenosti s plavbou a díky cviku se z nich stávají dobří kormidelníci. Jedni se vycvičí u kormidla, jiní na nákladní lodi, jiní odtud přejdou na trojveslice, ale většinou jsou schopni veslovat hned jak vstoupí na loď, protože to předtím cvičili celý život.

II.

1 Sbory těžkooděnců, kterým se v Athénách - jak se zdá - vede nejméně dobře, jsou na tom takto: považují se za slabší a méně početné než jsou nepřátelé, ale jsou i na souši nejsilnější ze spojenců, kteří platí poplatek. A také si myslí, že stačí, je-li pozemní vojsko silnější než spojenci. 2 Navíc jim pomáhá ještě takováhle šťastná okolnost: ti, kdo žijí pod cizí nadvládou na pevnině, mohou se shromáždit z malých obcí a bojovat společně, ale ti na moři - ať je ostrovanů jakkoliv mnoho - nemají možnost soustředit se na jedno místo. Je mezi nimi moře a páni jsou vládci moře. A i kdyby bylo možné, aby se ostrované tajně shromáždili na jedno místo - tedy na jeden ostrov - zahynou hladu. 3 Ze všech obcí, které Athéňané ovládají na pevnině, ty velké se nechají ovládat ze strachu, ty malé z naprosté nutnosti. Není totiž státu, který by nepotřeboval něco dovést nebo vyvést, a to nebude možné, nepodřídí-li se pánům nad mořem. 4 Dále mohou vládci moře dělat to, co vládci pevniny jen občas, totiž odebrat silnějším část půdy; jsou totiž schopni připlout tam, kde není žádný nepřítel nebo jen málo lidí, a kdyby nějakí přišli, vstoupit na loď a odplout. A při tomto počínání mají méně potíží než pěšáci, kteří přicházejí na pomoc. 5 Dále mohou páni moře odplout libovolně daleko od své země, kdežto suchozemci nemohou ze své země odejít na vzdálenost mnoha dnů cesty; tažení jsou totiž zdoluhavá a kdo jde pěšky, nemůže mít s sebou jídlo na dlouhou dobu. A pěchota musí táhnout buď přátelským územím, nebo vyhrát v bo-

ji, kdežto námořník se může vylodit tam, kde má převahu, a kde ne, tam se vylodit nemusí, nýbrž může se plavit podél pobřeží až narazí na přátelské území nebo na slabší než je sám. 6 Dále nemoce plodin, které sesílá Zeus - ty těžce snášejí i nejmocnější suchozemci, kdežto vládci moře snadno. Cemá země totiž není zachváčena zároveň, takže vládci moře si dovážejí plodiny z pozeňnaných oblastí. 7 A mám-li vzpomenout i méně významných věcí, (Athéňané) první objevili díky vládě nad mořem různé druhy přepychu, protože přišli do styku tu s tím, tam s oním. Co je příjemného na Sicílii nebo v Itálii, na Kypru nebo v Egyptě, v Lýdii. nebo v Pontu nebo na Peloponnésu nebo někde jinde, to všechno se prostřednictvím jejich námořní nadvlády soustředilo na jedno místo.

8 Dále: jak slýchali všechny jazyky, vybrali si něco z toho, něco z onoho. A tak mají Řekové svá zvláštní nářečí, způsoby, oděv, ale Athéňané mají směs sebranou od všech Řeků i barbarů. 9 Pokud se týče obětí, chrámů, náboženských slavností a posvátných okrsků, lid pochopil, že žádný chudý nemůže obětovat, hodovat, stavět svatyně a činit město krásným a velkým, a proto vynalezl způsob, jak to bude možné: obětují na státní útraty - tedy stát - mnoho obětních zvířat a ten, kdo dostává díl z obětí a může hodovat, je lid. 10 Tělocvičny, koupelny a šatny mají někteří zámožní (Athéňané) soukromé, ale lid si staví sám pro sebe četná vlastní cvičiště, šatny, lázně a dav si jich užije víc než těch pár boháčů.

11 Jediní z Řeků i barbarů mají možnost být bohatí. Když totiž některý stát oplývá dřevem na stavbu lodí, kam je dodá, nezíská-li si pány moře? A co když některý stát oplývá železem nebo mědí nebo plátnem, kam je dodá, nezíská-li si pána moře? Vždyť právě z těchto věcí jsou mé lodi: od jednoho je dřevo, od jiného železo, od jiného měď, od jiného plátno, od jiného vosk. 12 Navíc nedovolí vozit (zboží) jinam a ti, kteří se staví proti nám, mořeplavby neužijí. I já, který ze své země nezískávám nic, mám prostřednictvím moře všechno, ale žádný jiný stát nemá dvě z uvedených věcí. Vždyť v téže zemi není i dřevo i plátno, nýbrž tam, kde je nadbytek plátna, je krajina holá a bez lesů. A ani měď a železo nejsou z téhož města a také z ostatních věcí nemá jeden stát dva nebo tři

(druhy), nýbrž ten má to, tamten zase něco jiného.

13 A ještě kromě toho z každé pevniny vybíhá mys nebo před ní leží ostrov nebo je tam nějaká úžina, takže vládci moře mají možnost tam kotvit a škodit obyvatelům pevniny.

14 Jedno však Athéňanům chybí: kdyby obývali ostrov a z něho ovládali moře, měli by možnost libovolně škodit, ale nic netrpět, dokud by moři vládli, a nikdo by neodtrhl kus jejich země a nemuseli by přijímat nepřátele na svém území. Takhle však nepřátelé ohrožují spíše athénské zemědělce a boháče, kdežto lid, který si je dobře vědom, že jemu nemají co spálit nebo sebrat, žije beze strachu a neponižuje se před nimi. 15 Kromě toho kdyby obývali ostrov, byli by prosti i další obavy, aby totiž oligarchové někdy nezradili město a neotevřeli brány, do nichž by vpadli nepřátelé. Jak by se to mohlo stát, kdyby žili na ostrově? A kdyby obývali ostrov, nemohlo by také nic ohrozit vládu lidu. Kdyby totiž nyní došlo k povstání, vkládali by povstalci naděje do nepřátel, že přitáhnou po souši, ale kdyby obývali ostrov, mohli by i v tomto směru být beze strachu. 16 Protože jim však na začátku osud nedopřál sídlit na ostrově, dělají dnes toto: majetek si ukládají na ostrovech, důvěřující své vládě na moři, a nehledí na to, že jim berou kus attické země; vědí totiž, že kdyby podlehli lítosti nad ní, připravili by se o jiné, větší výhody.

17 Státy s oligarchickým zřízením musí také zachovávat spojenectví a přísahy; kdyby nedodržovali smlouvy nebo kdyby ti někdo křivdil, oligarchové, kteří je uzavřeli + uvedou jména +. Když je však sjedná lid, může svalit vinu na jednotlivce, který je navrhl a odhlasoval, a ostatní mohou popírat, že při tom nebyl a že se mu to ani nelíbí, pokud se ovšem neseznamují se smlouvami ve shromáždění všeho lidu. A kdyby se mu to znelíbilo, najde se tisíc záminek nedělat, co nechtějí. A kdyby z rozhodnutí lidu vzešlo něco špatného, obviní lid několik jednotlivců, že postupovali proti němu a zavinili neúspěch - ale vzejde-li z toho něco dobrého, přivlastní si zásluhu sami.

18 Nedovolují také zesměšňovat lid na scéně a špatně o něm mluvit, aby neslyšeli nic špatného sami o sobě. Sou-

kromě však k tomu vybízejí, chce-li někdo někoho (zesměšnit). Vědí totiž dobře, že ten, kdo je zesměšňován na scéně, většínou není z lidu ani z národa, nýbrž buď je to boháč nebo urozený či vlivný člověk a že je na scéně zesměšňováno jen málo chudých a přívrženců lidovlády a i ti leda k vůli přílišné vládychtivosti a kvůli snaze mít nad lidem vrch, takže se ani nezlobí, jsou-li zesměšňováni takovíhle. 19 Já tedy tvrdím, že v Athénách lid rozlišuje, kteří z občanů jsou řádní a kteří špatní, a podle tohoto rozlišení mají rádi ty, kdo jsou pro ně užiteční a prospěšní, i kdyby byli špatní. Řádné nenávidí tím více, protože nevěří, že dokonalé osobnosti jsou pro ně k užitku, nýbrž spíše ke škodě. A přesto někteří, kteří skutečně lidu patří, původem příslušníci lidu nejsou. 20 Samotnému lidu já lidovládu nezazlívám, protože nikomu nelze zazlívát, že usiluje o své dobro. Ale kdo nepochází z lidu a zvolil si žít raději v demokratickém než v oligarchickém státě, ten se připravil páchat bezpráví a dospěl k názoru, že se jeho ničemný život spíše ztratí v demokratickém státě než v oligarchickém.

III.

1 Pokud se tedy týče athénskému zřízení, jeho druh neschvaluji. Ale když už se rozhodli vládnout demokraticky, zdá se mi, že si lidovládu střeží dobře tím způsobem, jak jsem ukázal.

Kromě toho vidím, jak někteří lidé mají Athénanům za zlé, že rada ani sněm nejsou někdy schopny věc vyřídit, i kdyby tam člověk seděl rok. Ani toto - že totiž nejsou schopni odeslat všechny s porízenou - se však v Athénách neděje ze žádného jiného důvodu než pro množství záležitostí. 2 Vždyť jak by také byli schopni, když musí na prvním místě oslavit tolik svátků jako žádný z řeckých států (a o svátcích každý vyřídí méně veřejných záležitostí), dále musí prověřovat hospodaření a soudit víc soukromých a veřejných pří než kolik jich vedou všichni lidé dohromady; rada musí konat mnoho schůzí o válce, mnoho o peněžních dávkách, mnoho o navrhování zákonů, mnoho o běžném životě ve státě, mnoho o spojencích a musí také od

nich přijímat poplatek a postarat se o loděnice a chrámy. Jaký tedy div, že při tak rozsáhlém úřadování nejsou schopni vyřídit záležitosti všem lidem? 3 Někteří říkají: "přijsedli někdo do rady nebo na sněm se stříbrem. pořídí!" Já bych s nimi souhlasil, že se v Athénách s pomocí peněz vyřídí hodně, a vyřídilo by se ještě víc, kdyby jich dalo stříbro víc. To však vím dobře, že vyhovět všem žadatelům stát nestačí, i kdyby jim někdo dal sebevíc zlata a stříbra. 4 Také je třeba rozhodovat v těch případech, jestliže někdo zanedbává vystrojení lodě nebo staví na obecním pozemku. A k tomu je třeba rok co rok rozhodnout, kdo ponese náklad na sbory pro Dionýsije, Thargélie, Panathénáje, Prométheje a Hefaisteje. A každoročně se také ustanovuje čtyři sta občanů, kteří mají vystrojit trojveslici, a rok co rok je třeba rozhodnout o těch z nich, kteří to chtějí. K tomu je třeba prověřit (navrhované) úředníky a rozhodnout o nich a prověřit záležitosti sirotků a ustanovit strážce vězňů. To tedy rok co rok. 5 Čas od času je třeba rozhodnout o vojsku a kdyby došlo neočekávaně k nějakému jinému přečinu nebo kdyby někdo spáchal nějaké neobvyklé násilí nebo kdyby se zachoval bezbožně. Velmi mnoho ještě ponecháme stranou, ale to nejdůležitější bylo řečeno - vyjma rozpisu spojeneckých poplatků, ten se většinou koná každý pátý rok. 6 Nuže myslíš, že není zapotřebí o tomto všem rozhodovat? Ať tedy někdo řekne, o čem z toho není zapotřebí rozhodovat právě zde? Ale když souhlasí, že je zapotřebí rozhodovat o všem, pak nutně po celý rok, protože ani teď při celoročním soudění pro množství lidí nestačí zarazit přečiny. 7 Nuže někdo řekne, že je zapotřebí soudit, ale ať soudí méně soudců. Neomezí-li však počet soudů, nutně bude na každém soudě jen několik soudců, takže bude snazší čelit malému počtu soudců a všechny je podplatit, ale mnohem méně snadné bude soudit spravedlivě. 8 K tomu je třeba mít na mysli, že Athénané potřebují konat slavnosti, o nichž není dovoleno soudit, a slavností konají dvakrát víc než ostatní; já ovšem srovnávám se státem, který jich koná nejméně.

Za takovéhoho stavu věcí tvrdím, že není možné, aby poměry v Athénách byly jiné než jsou teď, leda že lze v maličkostech buď něco ubrat nebo přidat; příliš však nejde s ničím hýbat, aby se neubralo něco z lidovlády. 9 Je možné vy-

nalézat mnohá zlepšení ústavy; ovšem vynalézt uspokojivý způsob, jak budou lépe spravovat stát, tak aby přitom byla lidovláda, to není lehké, leda že se, jak jsem právě řekl, nějaká maličkost přidá nebo ubere.

10 Zdá se mi, že Athéňané se nerozhodují správně také v tom, že ve spojeneckých obcích, zmítaných vnitřními rozbroji, si vybírají ty horší. A dělají to záměrně! Kdyby si totiž vybrali ty lepší, vybrali by si lidi odlišného smýšlení. V žádném státě totiž ti nejlepší nejsou příznivě nakloněni lidu, naopak lidu jsou příznivě nakloněni v každém státě ti nejhorší, protože stejní jsou příznivě nakloněni stejným. A k vůli tomu si i Athéňané vybírají to, co k nim patří.

11 Kdykoliv se pokusili vybrat si ty nejlepší, neprospělo jim to; naopak v Bojótii lid během krátké doby upadl do otroctví. A když si vybrali ty nejlepší v Milétě, ti od nich během krátké doby odpadli a lid potřeli. A když si vybrali Lakedaimoňany místo Messéňanů, Lakedaimoňané si během krátké doby Messéňany podmanili a vedli s Athéňany válku.

12 Někdo snad namítne, že ovšem v Athénách není nikdo protiprávě zbavený práv. Já však tvrdím, že některým byla práva odňata protiprávně, ale je jich málo. A není k potřebě, aby athénskou lidovládu ohrožovalo pár lidí, protože obvykle nestrojí úklady lidé, kteří byli zbaveni práv po právu, nýbrž ti, kteří jich byli zbaveni protiprávně. 13 Jak by si také mohl někdo myslet, že je mnoho lidí protiprávně zbavených práv v Athénách, kde vládne lid, a právě za protizákonné zastávání úřadů, za protizákonné návrhy a jednání jsou v Athénách lidé zbavováni práv. Na to je třeba myslet a přestat se domnívat, že lidé zbavení práv znamenají v Athénách nějaké nebezpečí.

A. Frolíková

DUO TITULI INEDITI MUSEI NATIONALIS PRAGENSIS

Cum inscriptiones antiquas Pragae exstantes conquirerem, sodalis doctissimus J. Marsa me admonuit in repositis Musei nationalis duos titulos, alterum Graecum, alterum vero Latinum, nondum, ut videtur, lege artis editos asseruari.¹⁾

Titulum Graecum sine commentario (et non sine mendis) transcripsit custos collectionis archaeologicae V. Křížek in catalogo brevissimo anno 1855 publici iuris facto,²⁾ sed mentio haec omnes viros rei epigraphicae gnaros fugit, ita ut lapis in corporibus frustra quaeratur. Quapropter non absque re puto inscriptionem Pragensem denuo in lucem protrahere.

Lapis, Museo a Iosepho Gabriel dono datus, repertus esse dicitur in cellario quodam vici Dolní Krušec in Bohemia meridionali in districtu Piseceno. Huc quo modo et quo tempore delatus sit, investigari non potest, certe autem non cruciatarum temporibus, ut Křížek dubitans proponit. Origo urbana non prorsus excludenda est.

Est tabula marmorea rotunda sine ornamentis, nunc numero inventarii 152 signata, diametri 19,2 cm, crassitudinis 2,0 - 2,1 cm. Sigma, epsilon, omega sunt forma lunata, ut moris fuit inde ab aetate Hellenistica, sed aetatem tardiorem produnt hastae obliquae litterarum ΑΔΔΜΝ in altum protractae. Littera M insuper ad instar scripturae cursivae ubicumque incisa est, quae forma est potius aetatis imperatoriae ad finem vergentis propria. Ceterum lapicida litteras apicatas scripturam monumentalem imitans satis diligenter sculpsit, nullis nexibus usus. Voces singulae nullis punctis vel hederis distinguuntur.

Titulus est sepulcralis, a Calyca memoriae Philumeni mariti positus, quocum vixit annos viginti:

Θ(εοῦς) κ(ατα)/χθον(οις)./Καλόκη Φιλου/μενῶ χάριν
μνή/μης ἀνέθηκε // συνβ(ω) Φιλου/μεν(ῶ) συνζήσαν/τι ἔτη κ.

Ne mireris Philumeni ultimam syllabam accentu praeditam esse; participia enim medii vel passivi ut nomina propria usurpata fiunt oxytona.

Neglegentia quaedam et in syntaxi parum accurata et in verborum ordine mutato observatur. Sic effectum est, ut nomen Philumeni, ceterum in titulis non ita rarum,³⁾ perperam bis repetitum sit, nisi forte altero loco de participio cogitaveris, quod vix credo; nomen enim mortui et post nomen dedicantis et apud vocem σύμβολος (hic usu temporis illius vulgari συμβολῶ) in formula finali poni solet. Nomen altero loco non plenum perscribitur; si licet divinari, quadratarius errorem suum cognovit et vocem ad finem non perduxit. Contra verborum ordinem usitatum peccavit lapidicida etiam in formula χάρτιν μνήμης; expectaveris

μνήμης χάριν vel μνείας χάριν , id est fere "memoriae gratia". Dicitur non raro quidem μνήμην ποιεῖν (ut IGUR 306 = IG XIV 1347) vel μνήμα ποιεῖν (ut IGUR 993), id quod formulam Latinam "memoriam fecit" redolet, sed in uno solum titulo urbano (IGUR 548) legimus χάριν μνήμης ἐποίησα. ⁴⁾ Conferri licet vel χάριν αἰωνίου μνήμης...ἐποίησεν (IGUR 614 = IG XIV 1690), ubi fortasse, ut in titulo nostro, χάριν ut accusativus verus et proprius intellegebatur.

Simili modo ne unum quidem exemplum formulae ΘΚ sic breviate et partim solutae invenire potui. Occurrit enim aut plene perscripta aut, si breviate est, plerumque in compendiis Θ.Κ. (saepissime) vel Θ.Χ. ⁵⁾ vel etiam Θ.Κ.Χ. ⁶⁾ Fit etiam, ut duobus versibus sic dividatur, ut primo versu stet ΘΕΟΙΕ ΚΑΤΑ et altero ΧΘΝΙΟΙΕ (IG XIV 1371 = IGUR 325), id quod usui in titulo nostro observato simillimum apparet.

Calyces nomen, quod sciam, e titulis nondum innotuit. Novimus quidem Calycam vel Calycen e mythologia, sed ut nomen muliebri apud unum Aristophanem Lysistratae v. 322 legitur. ⁷⁾

Quod pertinet ad formam tabulae sepulcralis rotundam, mira haec quidem, sed non omnino veri absimilis, si memoria tenemus titulos votivos et honorarios in clipeis marmoreis scriptos, quos et Graeci et Romani in templis deorum poni solebant, ⁸⁾ et clipeos sarcophagorum ornamento inservientes, in quibus non solum imagines defunctorum sculpebantur, sed etiam, multo rarius, tituli sepulcrales incidebantur. ⁹⁾

In epitaphiis simile quoddam reperire difficillimum evadit eo magis, quod forma tituli in nullo indice respicitur. In titulis urbanis perlustrandis quinque saltem clipeos marmoreos repperi, quorum quattuor sunt disci parvi in media parte ad libationem perforati litteris in circulum scriptis, quasi quoddam operculum efficientes. ¹⁰⁾ Tabula rotunda quinta (CIL VI 35706) in situ effossa est; in media parte eius stabat urna cineraria vitrea, ita ut versus tituli non per totum diametrum incisi sint circulo interiore vacuo relicto. Sed simillima est inscriptio disco incisa (diametri 42 cm) prope Viam Ostiensem effossa, ut me amicissime monuit editor eius B.F. Thomasson. ¹¹⁾ Ex aliis regionibus exempla id genus non acquisivi, sed fortasse

conferri licet duos discos marmoreos Cretenses iam ante scripturam comminutos, epitaphiis Christianis praeditos. 12)

Quamquam tabula nostra lapidibus, ut dicitur, errantibus adnumeranda est atque origo eius prorsus ignoratur, tamen pro genuina eam habuerim - id testatur et nomen insolitum Calyces, quod falsarius vix excogitavisset - et originem potissimum urbanam proposuerim.

Lapis alter in collectionem archaeologicam venit nuper e collectione geologica (nondum inventarii numerum habet); et donator et origo ignorantur, sed opinari licet lapidem apud geologos diutius iacuisse. Est tabula marmorea undique fracta (nisi forte margo inferior genuinus sit), alta 13,4 cm, lata 20,15 cm, crassa 2,7-3,1 cm. Tempus, quo titulus exaratus sit, e litteris definiri non potest, certe autem non prius quam saeculo II p.C. Voces singulae punctis vel hederis non distinguuntur, ita ut si titulum transcribamus, iam interpretemur:

- - - sep]temdece me[- - -
- - - v]ixeris annos m[- - -
- - -]s alios sexagin]ta - - -
- - -]tetulisse hoc s[- - -
- - -]iacuit dulcis [- - -

Nisi alia indicia in promptu essent, iam numeralia plene perscripta (imprimis v. 3 sexagin[ta] argumento sunt vel maximo de carmine epigraphico agi. Amicus doctissimus H. Krummrey e suo indice manu scripto verborum omnium, quae in Buecheleri-Lommatzschii CLE inveniuntur, mea causa benignissime exscripsit omnia testimonia vocis sexaginta. Sunt autem loci hi: 535,7; 686,14; 724,4; 1434,7; 1650,3; 1743,8; 1835,5; 1978,3; 2098,5; 2195,3. E quibus locis elucet et titulum nostrum ineditum esse (veri enim absimile videtur lapidem vel apud Buechelerum excidisse vel postea demum repertum esse) et vocem sexaginta in carminibus dactylicis, dico hexametris et pentametris, inveniri, ita quidem, ut prima syllaba semper ictum ferat, qualicumque versus loco numerale hoc usurpetur. Quae cum ita sint, iam facile statueris inde ab hac voce alteram pentametri partem initium capere, nam etiam ultima syllaba vocis, quae praecedit, et natura et positione longa, ictum ferat necesse est (alios = $\text{=}\overline{\text{uu}}\text{'}\text{}$).

Cui rei non repugnant versus ceteri, omnes schema dactylicum prae se ferentes. Videtur igitur carmen distichis elegiacis compositum esse. Alius pentameter exstat fortasse v. 5. Sed vix credendum est versus carminis lineis lapidis respondisse. Plerumque enim moris fuit versus scriptione continua tamquam orationem solutam in lapide scribere. Fragmenta versuum, quae supersunt, breviora sunt, quam ut certi aliquid id genus contendere possimus, sed nihilominus voces vixeris annos v. 2 hexametri finem efficere videntur. Cuius (vel similis) formulae omnia testimonia proferre supervacaneum putamus. Plerumque vocem annos vel annis praecedit indicativus verbi, non ita raro etiam coniunctivus. Duos versus coniunctivi usum illustrantes tandem allegemus:

CLE 856,8 cum qua ter denos dulcissimos egerim annos

CLE 1444,1 Septenis decies cum Eustacia vixerit annis.

Non raro hac formula indicatur (sicut in versu primo supra allato), quot annos coniuges una vixerint, id quod ad v. 1 tituli nostri quadrare possit. Itaque v. 1 et 2 fortasse coniungendus et hoc fere modo supplendus est:

Qui (quae, cum) sep]temdece me[cum dulces v]ixeris annos.

Ad consonantem m in fine vocis decem omissam, si alia vox littera m incipiens sequitur, conferri licet hexametrum parumper depravatum:

CLE 496,2 quae annos aetatis agens sex et dece mensib(us)
octo.

Utrumque se res habet - nescimus enim, quot litterae utrimque exciderint -, v. 3 demum annos vitae defuncti (vel defunctae) indicari exspectaveris. Forma longior infinitivi tetulisse versu 4 usurpata, quae in versum melius quadrat quam tulisse, non tam insolita est; invenitur etiam in alio carmine epigraphico:¹³⁾

CLE 983,4 ne post pa[e]niteat non tetulisse [tuu]m. In aliis quoque carminibus adhibetur indicativus huius perfecti reduplicati: tetuli CLE 1044,6; tetoli CLE 1079,2. Forma tetuli habet obiectum annos, forma tetoli fortasse vitam. Quod obiectum infinitivus tetulisse hic habuerit, parum liquet; hoc quod sequitur aut per se stare potuit aut cum nomine quodam vel coniunctione insequenti coniungi et post interpunctionem ad sententiam aliam pertinere (e.g. hoc signum, hoc si). Ideo versus hic exempli gratia hoc modo restituendus est:

ne te paeniteat] tetulisse hoc s[i bene noris.

Sed fragmentum hoc nostrum minus est, quam ut aliqua veri simili ratione suppleri possit. Supplementa, quae proposuimus, nequaquam pro certis sunt habenda.

L. Vidman

N o t a e

- 1) Cf. LF 97, 1974, 130.
- 2) Památky archeologické a místopisné I, 1855, 332 - sub numero catalogi 40.
- 3) Cf. e.g. titulos urbanos apud L. Moretti, Inscriptiones Graecae urbis Romae (IGUR) 289, 315, 740, 1070 (= IG XIV 1336, 1359, 1804, 2077a), IG XIV 1265; in forma Φειλουμενός IGUR 344.
- 4) Cf. etiam IGUR 988 = IG XIV 2048 χάριν μνήης, sed sine verbo finito.
- 5) Cf. IG XIV 1375, 1449, 1586, 2093.
- 6) Cf. IGUR 315 (= IG XIV 1359), 622, 735 (= IG XIV 1800), 859, 923 (= IG XIV 1981), 950; IG XIV 1866.
- 7) Cf. Pape-Benseler, Wörterbuch der griechischen Eigennamen, s.v.; F. Bechtel, Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit, Halle 1917, p. 595; ibid. et p. 593 vide de nominibus similibus; nullum testimonium exstat in catalogo nominum Graecorum e titulis urbanis excerptorum, quem praeparat H. Solin.
- 8) M. Albert ap. Daremberg-Saglio s.v. Clipeus VI, p. 1258-1260.
- 9) Cf. clipeum IGUR 861 e sarcophago fortasse excisum.
- 10) IGUR 710 (= IG XIV 1773); CIL VI 6752, 22011, 28218.
- 11) Opuscula Romana I, 1954, 130 n. 102, im. phot. tab. II.
- 12) Ultimus edidit A.C. Bandy, The Greek Christian Inscriptions of Crete, Athens 1970, n. 77, 104.
- 13) Formae perfecti verbi ferre idem fere significant ac vivere: cf. ThLL VI 1, 556, col. 2, v. 15 sqq.; novum testimonium formae tulit pro vixit praebet H. Solin, Epigraphische Untersuchungen in Rom und Umgebung, Helsinki 1975, n. 16.

ŘECKÉ PRVKY VE SLOVNÍ ZÁSOBĚ STŘEDOVĚKÉ LATINY V ČESKÝCH ZEMÍCH

Řecký jazyk se těšil ve středověku velké vážnosti, jeho znalost byla však nepatrná. ¹⁾ Bylo tomu tak ve všech zemích, zejména střední Evropy, a České země netvořily výjimku. I u nás se omezovala znalost řečtiny na jednotlivá slova, s nimiž se však setkáváme ve středolatinských textech bohemikálního původu poměrně často. Zkoumáme-li z tohoto hlediska materiál, zpracovaný v prvních dvou sešitech našeho středolatinského slovníku (písmeno A), získáme o výskytu řeckých prvků ve slovní zásobě naší středověké latiny určitý obraz, který by se příliš nezměnil, kdyby zkoumání vycházelo ze širší základny. Východiskem naší úvahy jsou středolatinské neologismy, tj. slova ve starověké latině nedoložená. Je však nutno si uvědomit, že řadu slov přejala z řečtiny už latina starověká a jejím prostřednictvím se pak stala nedílnou součástí středolatinského slovního bohatství.

Mnozí středověcí uživatelé řeckých slov si jejich původ ovšem vůbec neuvědomovali, nebo jej dokonce mylně odvozovali od slov latinských. Příkladem může být slovo ambo (z řeckého ἄμβων) = kazatelna, které středověcí autoři spojovali s číslovkou ambo, jak dokazují např. slova Matěje z Janova ve spise *Regulae Veteris et Novi testamenti I* (vydal V. Kybal, Innsbruck 1908), str. 287: *et inde illa cathedra nomen sibi vendicavit, quia dicitur vulgariter ambo, eo quod non solum in ea sacerdos operatur, sed ambo, id est Cristus cum sacerdote.*

Rovněž podoby, v nichž se některá řecká slova ve středověké latině objevují, svědčí, že uživatelé jejich původ neznali. Tak se např. slovo athanasia = nesmrtelnost (častěji doloženo jako jméno rostliny, viz níže), vyskytuje v podobách antanasia, arthanasia, aconasia, anatasia atd., slovo alethia v podobách alathia, alachia atd.

Slova, která přešla z řečtiny už do latiny starověké, se pak stala východiskem dalších středolatinských odvozenin.

Tak např. ze zmíněného slova ambo bylo tvořeno sloveso ambonizo = kázat, od substantiva agon, známého středověkým autorům zejména z bible (např. Vulg. I Cor. 9,25) utvořeny středolatinšské neologismy agonisma, agonistice, agonizatio, agonizator, od substantiva apsis tvořeno deminutivum apsidicula, od aenigma odvozeniny aenigmaticus, aegnimatizo.

Pramenem znalosti řeckých slov byla středověkým autorům především slovní zásoba, obsažená v pozdně starověkých glosářích,²⁾ odkud přecházela do slovníků pozdějších (Hugutio, Iohannes Ianuensis), dále dílo Isidora Hispanského (Etymologiarum sive originum libri XX), pro oblast přírodovědné terminologie, o níž se ještě zmíníme, pak dílo Plinia Staršího, většinou však zprostředkovaně, spisy Alberta Velikého a jeho žáka Tomáše z Chantimpré. Svou úlohu sehrálo i dílo středověkého autora Eberharda z Bethunu, jehož naučná báseň Graecismus (latinská gramatika, k níž je připojeno vysvětlení některých řeckých slov)³⁾ byla velmi rozšířena. (Jen v pražské univerzitní knihovně je podle Truhlářova katalogu 5 rukopisů tohoto díla.) Vlivem Eberhardovým se šířila ve středověku řecká slova neobvyklá, málo užívaná, která jsou v jeho práci hojně zastoupena. Eberhardův spis byl zahrnut mezi knihami, vykládanými na pražské karlově univerzitě, jak dosvědčuje např. zápis v Liber decanorum I, str. 76-77 (Monumenta historica universitatis Pragensis I, Pragae 1830) z roku 1366: Pastum autem Parisiis aut alibi consuetum dari moderamus in hunc modum: ... de Graecismo 6 grossos per medium annum. Eberharda cituje i Hus ve výkladu epištol (Super epistolas apostolorum canonicas) z roku 1404-1405⁴⁾ (Monumentorum Ioannis Hus II. pars, Noribergae 1558, fol. 145r): Grecista: aliotheca (= allioteta z řeckého δι' ἄλλοιότητα) nescit genus. Znalost značné části řeckých slov zprostředkovala středověku bible.

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, kde lze předpokládat v naší středověké latině nejčastější výskyt řeckých slov: Jsou to především středolatinšské glosáře, dále práce různých vědních oborů (zejména z oblasti věd přírodních) a posléze, ovšem v nejmenší míře, i díla povahy literární a diplomatické.

Uvedme několik příkladů. V glosářích, zvláště v mamnotrektech, tj. slovnících interpretujících biblický text, se setkáváme např. s adjektivem acharis = nemilý (Vulg. Sir. 20, 21) z řeckého ἄχαρις, které však bylo ve středověku spojováno s adjektivem carus (odtud formy acharus, acarus). Toto slovo se vyskytuje i v literárních textech, např. v Husově sbírce kázání, zvaném Collecta (vyd. A. Schmidtová, Praha 1959), str. 113 ve výkladu uvedeného biblického místa: "Homo acaris", id est sine caritate Dei. Řecké slovo acrozymus znali autoři našich středověkých slovníků z Isidora (Etym. 20, 2, 15). Pojmenování národa agriophagitae, které středověký glosátor vysvětlil "solas ferarum carnes vescentes", pochází rovněž z Isidora (Etym. 11, 3, 16), odkud je převzat i výklad. Pliniovo označení agriophagi (Plin. nat. 6, 195) náš slovníkář pravděpodobně neznal. Slovo alenus (ἄλενη, ἄλενις) = loket, které přichází v některých našich středověkých glosářích, se čte už v pozdním starověku (Corpus glossariorum III 71, 40). Podobně je tomu u slova aplestia z řeckého ἀπληστία (Corpus glossariorum I, 48, 22), které autoři bohemikálních středověkých glosářů vykládají jako "crapula".

Významně se řecké prvky, jak jsme se již zmínili, uplatňovaly ve středověké terminologii různých vědních oborů.

V botanickém názvosloví se setkáváme v našem slovníku např. s názvy acalphe (ἀκαλήφη) = kopřiva, agallis (ἀγαλλίς) = snad puškvorec, agnusperma (ἄγνου σπέρμα) = semeno drmků obecného, alipiados (ἄλυπιός) = lýkovec jedovatý, anaretos (ἀνάτητος) = pelyněk černobýl, arceuthis (ἀρκευθίς) = jalovcová bobule, aria (ἀρία) = jeřabina, asyntrophon (ἀσύντροπον) = ostružiník obecný, athanasia (ἀθανασία) = vratič obecný a s řadou dalších. Podoba, v níž jsou tyto názvy doloženy, se ovšem mnohdy velmi vzdaluje od původní podoby řecké.

Zoologická pojmenování (kde mezi jmény skutečných zvířat přicházejí i jména tvorů vybájených) často vycházejí ze jmen doložených u Alberta Velikého a Tomáše z Chantimpré. Např. název ptáka aegothelas, doložený v Klaretově Glosáři, neznal autor z Aristotela (Historia animalium 618b 2) nebo Plinia

(Naturalis historia 10,115), nýbrž mnohem spíše z Alberta Velikého (De animalibus 8, 95, vyd. H. Stadler, Beiträge z. Gesch. d. Philosophie d. Mittelalters XV, XVI, 1916, 1920). Název drobné ryby, popř. rybího potěru, čteme v našich středověkých pramenech v obou slovních formách, v nichž je doložen i u Alberta Velikého. Z řeckého ἀφρός (Aristoteles, Historia animalium 569a 28) vznikl jednak prostřednictvím arabštiny název alphora (u Alberta Velikého a Tomáše z Chantimpré v podobě alforaz, alforaz), jednak název aphorus (Albertus Magnus, De animalibus 24, 11: afforus). Druhá forma, s níž se u nás setkáváme, pochází však pravděpodobně přímo z Isidora (Etym. 12, 6, 40). Řecké pojmenování krtka ἀσπίλαξ v podobě asphalaga převzali asi naši slovníkáři z některého ze starověkých slovníků (srv. ThLL II 828, 33). Albertus Magnus (De animalibus 8, 13) jej uvádí ve zkromelené podobě pelagoz. Někdy lze původ středověkého zoologického názvu těžko určit. Např. v rukopise UK V A 7 fol. 42vb je doložen název želvy aspidochelone (ἀσπίδοχελώνη) v podobě aspido clelone. Toto pojmenování uvádí slovník Papeho z Eustathia (bez přesnější citace) a Du Cange (Glossarium mediae et infimae Graecitatis, addenda sl. 29) z Petra Sicula.

Poměrně hojně jsou řecká slova rozšířena v oblasti terminologie lékařské; mnohá z nich žijí v lékařské terminologii podnes, např. amblyopia (ἀμβλυωπία) = tupozrakost, výraz doložený podle ThLL I 1863, 31 u Cassia Felixe, který sepsal v roce 447 lékařskou příručku pro svého syna. U nás přichází v tzv. Rukopise vodňanském (Knihovna Nár. muzea II F 2) a v dalším dokladu z kapitulního pražského rukopisu (Podlahův katalog č. 1367). Dodnes se rovněž užívá termínu anasarca (ἀνάσαρκα) o druhu vodnatelnosti. Vyskytuje se v našem materiálu rovněž ve dvou dokladech z rukopisů. Dalším dosud užívaným termínem je výraz anodynus (ἀνώδυνος) o léku zmírňujícím bolest. V materiálu našeho slovníku jej zastupuje několik rukopisných dokladů. Vyskytuje se ovšem už v pozdním starověku (srv. ThLL II 122, 52) od 3. stol. počínaje. Podobně se užívá posud i názvu anorexia (ἀνορεξία) = nechutenství. Tři rukopisné doklady našeho slovníku navazují na starověkou tradici tohoto slova, které se vyskytuje

(podle ThLL II 122, 26) v latinském překladu (z 5.-6. stol.) spisu řeckého lékaře Sorana o ženských chorobách.

Některých lékařských termínů se dnes již (pokud lze zjistit srovnáním s Valachovým - Kábrtovým Lékařským slovníkem) neuznává. Jsou to např. výrazy anabrosis (ἀνάβρωσις) = proděrazení, anatropé (ἀνατροπή) = vrhnutí, aorasia (ἀορασία) = zraková vada, apocrusticus (ἀποκρουστικός) = odstraňující, zabraňující (o léku), apohoresis (ἀποὄρησις) = opakované pouštění žilou, apostematicus (ἀποστηματικός) = trpící vředem, hlízou, argilopa (ἀργίλωψ) = tvrdošíjný slzní píštěl, atherapeuticus (ἀθεράπευτος) = neléčitelný a další.

Méně časté je užití řeckých termínů v matematice a geometrii. Příkladem z této vědní oblasti může být název pro nerovnoramenný trojúhelník, anisosceles (ἀνισοσκελής), doložený dvěma doklady z pražského kapitulního rukopisu (Podlahův katalog č. 1460).

Řidší je výskyt řeckých termínů mimo oblast přírodních věd. Relativně nejčastěji jsou zastoupeny ve filosofických a v gramatických spisech. Jmenujme např. výraz analogatum (odvozený ze slova analogum = ἀνάλογον), tj. jeden z pojmů sdružených v obdobnu (v našem slovníku je slovo doloženo dvěma doklady z rukopisů), antiperistasis (ἀντιπεριστάσις) = protichůdné působení, výraz, vyskytující se v Regulích Matěje z Janova (IV, str. 301), nebo aphorisma (ἀφορίσμα) = definice, výraz, který se čte v Husově Quodlibetu (vydal B. Ryba, Praha 1948, str. 3). Byla tvořena i slova hybridní, jak se ještě zmíníme, např. antioppositum (srv. Matěj z Janova, Regulae V, str. 147, 161, 171).

Pokud jde o řecké gramatické termíny, pocházejí některé ze zmíněného spisu Eberhardova, jiné z pozdně starověkých gramatických spisů Priscianových a z dalších ve středověku užívaných gramatik. Příkladem mohou být výrazy anapolesis (ἀναπόλησις) = druh opakování, antipenthemimeres = cesura za první slabikou druhé stopy, antistasis (ἀντίστασις) = protimluv, asymbama (ἀσύμβαμα) = vazba neosobního slovesa s nepřímým pádem.

Poměrně zřídka se vyskytují řecká slova v pramenech literární a diplomatické povahy. Shledáváme je v textech, je-

jichž autoři přihlíželi při volbě slov k rétorickým poučkám, vyhledávali výrazy nezvyklé a ojedinělé, či dokonce sami tvořili neologismy. Vyskytují se i slova tvořená hybridně (složená z latinské a řecké části). I v těchto textech nacházíme ovšem slova, doložená už ve starověku, např. slovo *acephalus* (vyskytující se podle ThLL I 356, 21 poprvé u *Macrobia*, sat. 5, 14, 1) přichází v našich pramenech od 1. poloviny 14. stol. (1316 v *Regestech* III 118, 1338 v *Kronice Petra Žitavského*) až do konce 15. stol. Pokud jde o neologismy řeckého původu, měl v nich zálibu už *Kosmas*. Nazývá např. ve své *Kronice* (str. 249 *Bretholzova* vydání) klášter *arcisterium*, označením, které vzniklo z řeckého *ἀρχιτήριον*. Toto slovo je v našem slovníkovém materiálu doloženo i z řady glosářů. Formy a výklad, který v nich čteme, dokazují, že původ slova zůstával nepoznaný a že bylo mylně spojováno s latinským slovesem *assistere*. (Srv. text pražského muzejního slovníku II F 4 fol. 33r: *assistarium*, *id est monasterium*, *etymologisatur a assistendo*.) V témže díle se setkáváme se dvěma výrazy, tvořenými předponou *archi-*, ve středověku neobyčejně produktivní. Je to výraz *archigeronta* (*ἀρχιγέρων* ; *Bretholzovo* vydání str. 2), jehož *Kosmas* užil o *Gervasiovi* ve významu "přední, vážený mistr", a výraz *archipraesul* = arcibiskup (*Bretholzovo* vydání str. 55). Toto slovo se ovšem v latinské literatuře vyskytuje už před *Kosmou* (např. v *Kanapariově legendě*, *Emlerovo* vydání ve *Fontes rerum Bohemicarum* I, str. 255 a odtud pak ve veršované *vojtěšské legendě*, vydané tamtéž, str. 314) i po něm, např. v *Husových Betlémských kázáních* (III, vydal *Flajšhans*, Praha 1940, str. 238). Řecká slova se vyskytují i v literárních textech 14. a 15. století. Např. *Ital* na dvoře *Karla IV.*, *Mikuláš Beccari*, oslovil ve svém poselství (vydal je *K. Hrdina* ve *Sborníku prací věnovaných J.B. Novákovi*, Praha 1932) císaře řeckým pozdravem: *Chere, Cesar, anichos* (srv. ThLL III 982, 69). V řeči, přednesené při pohřbu téhož panovníka (*Fontes rerum Bohemicarum* III, str. 436b), užil *Vojtěch Raňkův* z *Ježova* výrazu *aristocraticus* (*ἀριστοκρατικός*) ve spojení: *aristocraticas virtutes ... acquisivit*. V jedné z písní, vydaných v souboru *Cant-*

tiones Bohemicae (vydal G.M. Dreves, *Analecta hymnica medii aevi* 1, Lipsko 1886) je Maria nazývána archica (ἀρχικής), tj. paní, královna. V souboru historických pramenů husitského období, které vydal K. Höfler (*Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*), je v anonymní skladbě (II, str. 311) apostrofována Praha slovy: vere quondam poteras nedum urbs inclita, verum anaclita dici Nunc autem ... anticlita vere manes. Obě adjektiva, tvořená z latinského základu clutus, jsou příkladem středověké záliby ve tvoření slov řeckými předponami. Adjektivum anaclitus stupňuje význam výrazu inclitus, anticlitus je jeho protikladem.

V pramenech diplomatické povahy se vyskytují řecká slova zejména ve formulářových sbírkách, kde jsou vzorové listy a listiny stylizovány často vyumělkovaně a kde jejich pisatel úmyslně volí méně obvyklá slova. Příkladem může být věta z formulářové sbírky ze 2. poloviny 13. stol., publikované v *Regestech* II, str. 1129: non amphyboloycis perplexitatibus mea dictamina intricare. Adjektivum amphibologicus, odvozené z řeckého ἀμφιβόλος = dvojsmyslný, není v našem materiálu odjinud doloženo. ⁵⁾ Jako další příklad lze citovat doklad z formulářové sbírky, vydané F. Palackým (*Über Formelbücher*, Prag 1842, II, str. 41), z roku 1401: quod antiimperatorem Bavarum ... invadere Italiam passus sis. Toto slovo není v našem materiálu ojedinělé, možno uvést další, o málo pozdější (1411) doklad z tzv. *Chronicon breve Bohemiae* (vydal A. Horčíčka, *Mitteilungen d. Vereines f.d. Geschichte d. Deutschen in Böhmen* 37, 1899), str. 321.

Na uvedených příkladech středolatinských neologismů s řeckými prvky lze zároveň sledovat hlavní typy jejich tvoření. Je to především tvoření pomocí řeckých předpon, na předním místě, jak jsme se už zmínili, předpony archi-. Touto předponou je v našem materiálu tvořeno 34 latinských neologismů, z velké části slov hybridních, např. archidapifer, archipontifex, archivenator. Další oblíbenou předponou je anti-, jíž jsou slova tvořena rovněž jak ze základu řeckého, např. antigraphus (ἀντιγραφικός), tak z latinského, např. anticiput, antipontifex. Tato předpona byla oblíbena i v názvech literárních děl, např. Antihuss (název spisu Štěpána Pálče). Vzo-

rem našich autorů byly tu podobně tvořené starší názvy spisů, např. Anticlaudianus Alana ab Insulis (13. stol.).

Oblíbené bylo též tvoření hybridních slov ze dvou jmených základů, např. latinského adjektiva a řeckého substantiva, typu altilogum (altus + λόγος v latinizované podobě) = vznešená mluva, slovo, které se v našem materiálu vyskytuje ojedinelé v rétorické příručce z první čtvrtiny 15. stol., zvané Candela rhetoricae (vydal W. Wattenbach, Fine Einleitung zum Briefstil aus Iglau, Archiv f. österreichische Geschichte 30, 1864, str. 193). Podobně jsou tvořena substantiva altimetra = přístroj na měření výšek, altimetria = měření výšek, doložené v našem materiálu z rukopisů. Ze dvou substantiv, latinského a řeckého, jsou tvořena podstatná jména armomantia (armus - μαντεία) = věštění z plecí zvířat (2 rukopisné doklady), klaretovo pojmenování pokrmu artocaseus (ἄρτος - caseus), název perníku artopiper (ἄρτος - piper), doložený nejen ve slovnících, ale i v městských knihách (pražské a kouřimské z konce 15. stol.). Od tohoto substantiva byla pak tvořena další podstatná jména, označující výrobce perníku: artopiperarius (v několika pražských městských knihách v rozmezí let 1487-1495), artopiperator (v zápisech pražských městských knih v letech 1469-1500) a ojedinelé artopiperista z kutnohorské městské knihy (1461).

Poměrně řídké je tvoření slov s tzv. ἄ privativum. Lze uvést tyto příklady: abutyriatus (ἄ - butyrum), adjektivum doložené v lékařském traktátu z 15. stol. (rukopis pražské UK I F 11 fol. 106r: lac abutiratum = butyro privatum), aneuma (ἄ - neuma) = dorozumívání bez řeči, posuňky (muzejní slovník II F 4 fol. 221v), anormalus (ἄ - norma, cf. anomalus ἀνώμαλος) v klaretově Vokabuláři gramatickém (v. 91, vydal V. Flajšhans, Praha 1926) a v dalších slovnících.

U sloves byla ve středověku velmi produktivní přípona -izo (- ιζω), již byla, ovšem v menší míře, tvořena slovesa už ve starověku. V našem materiálu je v prvních dvou sešitech 13 středolatinských neologismů takto tvořených, např.: abbatiizo, aenigmatizo, anhelizo, arterizo, auctorizo.

Počet středolatinských neologismů s řeckými prvky, doložených v prvních dvou sešitech Slovníku středověké latiny

v Českých zemích, přesahuje číslo 350. Zjišťujeme-li výskyt týchž slov ve středolatinských slovnících německém (Mittel-lateinisches Wörterbuch) a polském (Słownik Jacyny Średnio-wiecznej), shledáme, že polský slovník zaznamenává méně než pětinu těchto slov, německý slovník více než polovinu. Tyto rozdíly jsou dány především různou materiálovou základnou a odlišným časovým vymezením. Náš slovník čerpá velké množství dokladů, zejména z oblasti přírodních věd, z rukopisů, pro polský a německý slovník rukopisy excerpovány nebyly. Německý slovník však zahrnuje v úplnosti slovní bohatství díla Alberta Velikého, řady raně středověkých glosářů a vydaných lékařských a přírodovědných traktátů. Přitom ovšem vymezuje svůj materiál rokem 1280 (smrtí Alberta Velikého), kdežto polský slovník překračuje zhruba hranici roku 1500, kterou náš slovník přesahuje jen zcela výjimečně. Ze slov, jimiž jsme se ve své úvaze zabývali, zaznamenává německý slovník tyto výrazy: athanasia, alethia, agon, agonistice, agonizator, apsis, apsidicula, aenigma, aenigmaticus, acharis, alipiados, arceuthis, aegothelas, aphorus (alphoraz), amblyopia, anasarca, anodynus, anorexia, anabrosis, aorasia, apocrusticus, apophoresis, apostematicus, argilopa, atherapeuticus, acephalus, arcisterium, archigeronta, archipraesul, anichos, aristocraticus, amphibologicus, archipontifex, archivenator, antigraphus, anticiput, altimetra, altimetria, anormalus, abbatizo, auctorizo. Z nich jsou doloženy zároveň i v polském slovníku tyto výrazy: athanasia, agon, apsis, aenigma, aenigmaticus, apostematicus, acephalus, archipraesul, aristocraticus, amphibologicus, archipontifex, antigraphus, altimetra, altimetria, anormalus, abbatizo, auctorizo. (U slova aenigmaticus neuvádí polský slovník žádný doklad.) Jen v polském (a našem) slovníku čteme výrazy: ambo, analogatum, archidapifer. Uvedené srovnání naznačuje možnosti využití vydávaných středolatinských slovníků pro poznání slovní zásoby středověké latiny a jejích variant v jednotlivých evropských zemích.

D. Martínková

P o z n á m k y

- 1) O. Prinz, Zum Einfluss des Griechischen auf den Wortschatz des Mittellateins, Sonderdruck aus der Festschrift Bernhard Bischoff, Stuttgart 1971.
- 2) Srv. Corpus glossariorum Latinorum a Gustavo Loewe inchoatum, ed. Georgius Goetz 1888 sqq.
- 3) Srv. Max Manitius, Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters III, München 1931, str. 747 sqq.
- 4) Srv. Bartoš - Spunar, Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského, Praha 1965, str. 3, č.3.
- 5) V materiálu německého středolatinšského slovníku (Mittel-lateinisches Wörterbuch) je poměrně časté, několikrát se čte ve filozofických spisech Alberta Velikého. Vyskytuje se též ve dvou dokladech z 1. pol. 15. stol. ve středolatinšském slovníku polském.

Z VYŠEBRODSKÉ KORESPONDENCE NA POČÁTKU 15. STOLETÍ

(K rukopisu Krajské knihovny v Českých Budějovicích VB 49)

I. Úvod. - Ve svých studiích o vyšebrodském rukopisu VB 49, který je důležitým pramenem pro poznání kulturních a sociálních poměrů na českém jihu v době husitské, zabývali jsme se již kromě podrobného rozboru obsahového a paleografického i osobností zakladatele této cenné památky, vyšebrodským převorem Janem Staiczem a jeho názory a literárními zájmy, jež nezůstaly bez vlivu na výše uvedený rukopis po stránce paleografické a obsahové¹⁾. V jiné souvislosti jsme dále věnovali pozornost několika školským textům z téhož rukopisu a nokusili jsme se přitom odpovědět na otázku o kulturní orientaci vyšebrodského kláštera na konci 14. a počátkem 15. století²⁾. Cílem tohoto pojednání je stanovit přibližný rozsah styků, které udržoval vyšebrodský klášter s bližším okolím na přelomu 14. a 15. století, jak to vyplývá z textů zapsaných v rukopisu VB 49, ale i z několika jiných pramenů.

II. K textům. - Druhá polovina 14. a počátek 15. století se podle svědectví listů a listin i podle záznamů vyšebrodského nekrologia vyznačovaly stoupajícími styky vyšebrodského kláštera nejenom s rožmberským dominiem, nýbrž i se vzdálenějším českým zázemím. Styky s Prahou se zvýšily zvláště v době Petra II. z Rožmberka (+ 1384), který získal vzdělání ve vyšebrodském konventu, ale svým působením (probošt kostela Všech svatých na Hradě pražském) byl v trvalém spojení s císařským dvorem Karla IV. a Václava IV. Tyto tendence ostatně našly svůj ohlas i v kulturní oblasti pronikáním raně humanistických prvků do klášterní bibliotéky. Asi současně se začal vyšebrodský klášter, dotud pevné středisko latinsko-německé orientace, měnit v svém vnitřním složení ve prospěch českého živlu³⁾. Nelze přitom ovšem přehlížet, že se po stránce sociální asi od poslední čtvrtiny 14. století zostřily vztahy mezi klášterem a okolním obyvatelstvem a že také uvnitř kláštera přibývalo konfliktních situací vyvolaných mimo jiné hospodářským úpadkem, zesíleným živelními pohromami, ale i pokleslou kázní řeholníků⁴⁾.

Pokud jde o písemné styky vyšebrodského kláštera v době předhusitské, svědčí prameny o stycích se sousedními kláštery na půdě české i rakouské, upevněných zčásti i smluvně⁵⁾. Z ostatních institucí uveďme pražské arcibiskupství a cisterciácké generální studium, dále pak Český Krumlov (tamní fara i rožmberská kancelář) a spojení s různými kostely a farními školami, k nimž měl vyšebrodský klášter podací právo (viz níže text č. 3 a 11). Svěcení získávali mladí mniši většinou v Praze nebo v nedalekém Pasově (srov. níže text č. 4 a č. 8-9). V prvních dvou desetiletích se v tomto směru začínají množit styky s Horním Bavorskem (text č. 7), Rakouskem a biskupstvím olomouckým, třebaže nemůžeme říci, že níže publikované texty č. 5 a 6 jsou přímo vyšebrodského původu: kanovník a oficiál olomouckého biskupství Sulek, uvedený v textu č. 5, zemřel r. 1421, Václav králík z Buřenic, jmenovaný v č. 6, byl olomouckým biskupem v letech 1412 - 12. září 1416⁶⁾. Závěrem naší edice (text č. 10) uvádíme zajímavé falsum, datované do roku 1401, ale zapsané asi až v polovině 15. století. Je významné tím, že se v něm uvádí s velkou pravděpodobností ještě předhusitské patronymikum kostela v Doršově, jinde nedoložené.⁷⁾

Obecně lze říci, že poměrně hojné styky s českým vnitrozemím (Praha, Osek, Sedlec, Mnichovo Hradiště, Třeboň), navázané v druhé polovině 14. století, postupně na počátku 15. století slábly. Z nábožensko-správních, ale i z praktických důvodů (bezpečnost cest) v této době začal vyšebrodský klášter pěstovat styky spíše s Rakouskem a Moravou. V pokročilém 15. století se tyto tendence ještě dále prohloubily.

III. Texty

1 (Vyšší Brod), nedatováno.

Vyšebrodský opat Otto žádá o modlitby za zemřelého kanovníka, mnichy a konvrše a prosí, aby adresáti laskavě přijali posla a zaznamenali na list den jeho příchodu.

(f.17v) Item si contingat litteram pro impetrandis suffragiis pro requie animarum personarum aliquarum defunct(a)rum,^{a)} sic scribes (rubr.)

(f.18r) Wniversitati fidelium et maxime religiosorum, ad quos presentes devenerint, frater Otto, abbas monasterii Altivadensis ordinis Cisterciensis diocesis Pragensis, cum oracionibus devotis in Christo post enigmatische visionis decursum facie ad faciem Dominum maiestatis in ewum speculari. Quoniam media vita inter splendifera celi gaudia et flamme iam inferni supplicia in hac lacrimarum et calamitatum valle, in qua homo "quasi flos egreditur et conteritur et fugit velud umbra et numquam in eodem statu permane[n]t" ¹⁾ constitut(us); ^{b)} quis amore vel odio coram oculis divine maiestatis dignus sit, penitus ignoramus. Sed scimus certissime lateque clarius vobisque omnibus patescit evidenter, quod "totus mundus in maligno positus est" ²⁾ et sic per consequens omnes peccant et egent gracia ^{c)} Dei, quia semper est pronior fragilitas humana ad peccandum quam ad penitenciam agendam. Ideoque plerumque contingit, quod fideles et cari nostri viam universe carnis ingredientes secum lingnum, fenum, stipulam peccatorum deferunt in purgatorio concremanda. Igitur necesse est et ordo deposcit naturalis, ut iuxta preceptum Salvatoris diligamus proximos sicut nosmetipsos ³⁾ et ut adimpleamus, quod scribitur: "Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi." ⁴⁾ Et illud: "Orate pro invicem, ut salvemini, quia multum valet deprecacio iusti assidua" ⁵⁾ et presertim quia "sancta et salubris est cogitacio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur." ⁶⁾ Vestre igitur caritati serie presencium patrem nostrum dominum .N. hoc anno de medio huius corrupcionis sublatum filiosque, ^{d)} monachos et fratres, conversos et familiares nostri monasterii predicti ex hac vita subactos et mortuos insinuamus supplicantes humiliter atque devote, quatenus ipsis in caritate Domini nostri Ihesu Christi manum porrigere dignemini adiutricem am[ni]miculum spirituale ipsis exhibentes, id est oracionem, sanctam oblacionem vestramque benignam devocionem pro ipsis cunctipotenti Domino Deo offerentes, ut et ipsa sancta oracio vestra cum plena retribuci(ōne) (f.18v) et mercede eterna pro ipsorum salubri liberacione et vestra salubri desudacione in sinum vestrum convertatur. Flagittamus itaque, ut et baiulum presencium amore Domini nostri Ihesu Christi et

retribucionis vicissitudinarie dignemini caritative pertractare, diem quoque, quo ad vos venerit, presenti carte annotantes. Datum.

a) defunctorum] defunctorum ms. - b) constitutus] consti-
ti ms. - c) gracia Ryba] gloria ms. - d) post filios-
que del. ac f<rat>res.

1) quasi flos ... permanet Iob 14,2 (B. Ryba) - 2) totus
mundus ... positus est] I Ioh. 5, 19 - 3) cf. Rom. 13, 9]
Diliges proximum tuum sicut teipsum - 4) Alter alterius ...
legem Christi] Gal. 6, 2 - 5) Orate pro invicem ... depreca-
cio iusti assidua] Iac. 5, 16 - 6) Sancta et salubris ...
ut a peccatis solvantur] II Macc. 12, 46.

2

(Vyšší Brod), nedatováno.

Otto, opat kláštera vyšebrodského, žádá benediktinské a
augustiniánské kláštery, s nimiž je vyšebrodský konvent spo-
jen konfraternitou, o pobožnosti za mnichy, kteří zemřeli
v posledních letech. Posel nechť je přátelsky pohoštěn a jeho
příchod na listě zaznamenán.

(f. 18v) De eodem alia valde bona (rubr.)

Reverendis in Christo patribus et dominis, universis
abbatibus eorumque conventibus, regulam sancti Benedicti pro-
fitentibus necnon v<e>nerandis dominis prepositis, decanis
regularium una cum suis collegiis ac singulis aliis, maxime
tamen fraternitate nobis confederatis, frater Otto, abbas mo-
nasterii Altivadensis ordinis Cisterciensis diocesis Pragen-
sis, reverenciam debitam ac oracionum suarum fidele partici-
pium cum adieccione gaudii sempiterni.

Quoniam cum breves dies hominis sint super terram et
vita hec fragilis noscatur omnibus inimica ideoque, ne mors
subita quemquam preveniat, tempore oportuno sacra nobis con-
sulente Scriptura ad salutis est remedia properandum, pre-
sertim cum modicum fermentum primeve transgressionis totam
massam postere propaginis sic infecerit et necessitati mo-

riendi addixerit, ut nullus penitus sit aut rarus vix inveniatur, qui dyaboli seculique spurciciis ita calle ^{a)} pertranseat impolluto, ut nichil prorsus adhereat scenolentum, quod non exustionem et horream purgatorii vereatur aut certe ulcionem perpetuam in iehennam. Quare devocioni omnium presentes per exhibitores intimis ex suspiriis medulliter et lacrimabiliter in universorum Domino rogamus, ut quia de nostro conventu quidam de nostris dilectis filiis e pluribus annorum curriculis defunctis, quorum nomina lator presencium vobis exhibebit, et cum purgatorii quamvis amara sit disciplina, subvencione tamen fidelium "multipharie multisque modis" ¹⁾ aut alleviari potest aut breviari. Quo (f.19r) circa vestram devocionem vehemencius ac humillime deprecamur, quatenus ex mutue fraternitatis obligacione missarum celebraciones, elemosinarum distribuciones et aliorum piorum operum et oracionum sanctarum suffragia Patri misericordiarum pro animabus illorum offerre dignemini in excelsum, ut si que eis macule de terrenis contagiis adheserunt, in Domino misericorditer relaxentur. Insuper diem, quo lator presencium vos visitaverit, ad infra vacua rescribatis eique ob divinam misericordiam et eternam retribucionem humanitatis beneficium et victus subsidium largiter porrigatis scientes id ipsum vobis et vestris oportuno tempore nos velle prompto animo compensare. Datum.

a) post calle del. pranseat impoluto -

1) multipharie multisque modis] cf. Hebr. 1,1 (B. Ryba).

3

Bez uvedení místa, nedatováno.

Neznámý žadatel se obrací na nejmenovaného plebána s žádostí o místo zvoníka od nejbližšího termínu jiřského.

(f. 41r) In desid(er)iis servitutis operamine sinceritatis premissis. Honorabilis domine plebane! Veridicus edocuit relatus, quia instans festum sancti Georgii ecclesia vestra campa[to]natore carebit. Quapropter honorabilitati vestre

humilime supplico, quatenus me in huiusmodi campania vestre ecclesie dignemini assumere. Paratus sum vobis, ymmo vestris omnibus et in omnibus vestris serviciis ac in dote vestra fideliter ac humilime complacere. Valet in Christo, Intantum vestri animi michi dignemini favorosius significare per eundem nunccium.

Honorabili ac multum virtuoso domino plebano parrochialis ecclesie in N. sibi favoroso.

4

(Vyšší Brod), nedatováno.

Neznámý žadatel (asi opat z Vyššího Brodu) se obrací na nejmenovaného biskupa s žádostí o udělení nižších kněžských svěcení čtyřem řádovým bratřím.

(f. 43r) Littera ad sacros ordines.

Assiduam in Christo devotarum oracionum instanciam omnium virtutum cum incrementis uberrime prelibatis. Quantum divini cultus augmenta nisibus irremissis votisque omnibus debiti sumus, quantum ex nobis est pia scilicet mente procurare, merito confluere ad ea ipsa docemur honoris culmina, ubi proflui apicis fastigium nostre spei asilum noverimus derivare. Hinc est, reverendissime pater, vestre caritati nobis venerande multum affecti(!) ea, que in nobis preminens extat sollicitudo, ne monasticarum personarum penuria calumpniam quodammodo pariat in futurum, sollerter prevenire. Disposuimus sagaci cum cautela, cum omnes sicut aqua dilabimur potius quam preveniri reverendissime vestre paternitatis prelibate favoribus cupientes insigniri, quatenus certos nostros filios, nostri monasterii professos, ad alciores sacrorum ordinum gradus, fratrem videlicet A. ad presbiteratus, Io(annem) et Mel(chiorem) ad dyaconatus et Frider(icum) ad subdiaconatus dignemini promovere, nostre devocionis obsequia, si que forent, reverendissime v(estre) p(aternitatis) a nobis pro possibili exigenda nutibus, paratissime loco et tempore oportunis recepturi etc.

Bez uvedení místa, nedatováno (1405-1421).

Opat nejmenovaného kláštera žádá Sulka, kanovníka a oficiála olomouckého biskupství, o udělení nižšího svěcení (subdiakonátu) doručiteli tohoto dopisu.

(f. 47r) Promocio ad sacros ordines.

Honorando viro domino Sulikoni, canonico et officiali curie episcopalis Olomucensis, fautori nostro durabili A. de B. preces humiles cum debita reverencia ac promtitudine famulandi honorifice prelibatas. Cum secundum ordinatam in Christo caritatem et instinctum naturalem illi ad sacros clericorum ordines sunt promovendi, quorum vita laudabilis et honesta conversacio comprobatur, hinc est, hon<e>rande domino, nobis favorabilis, quod exhibitorem presencium O. nomine, laudabili vita et honestate habilem et ydoneum et omni virtute fulcitum, legitimo thoro ab utroque parente derivatum, v(estre) honorabilitati duximus presentandum pro eo humiliter et confidenter supplicantes, quatenus eundem in gradum subdyaconatus pie et gratuite suscipere dignemini ordinandum. Nam eiusdem curam domino Deo auspice et amicorum nostrorum consilio et auxilio cooperante gerere volumus specialem ad alciora promoventes, scientes, quia pro eo nullatenus talem supplicaremus ipsum, nisi, ut prediximus, ydoneum, maturum et condecentem plene considerassemus. Pro quo speramus nostre petitioni repulsam non pati, quin potius, ut aput vos suum validum et salubrem assequi valeat affectum. Datum B. anno etc.

Bez uvedení místa, nedatováno (1413-1416).

Opat nejmenovaného kláštera se obrací na Václava (králíka z Buřenic), biskupa olomouckého, s žádostí o udělení nižšího svěcení (subdiakonátu) doručiteli tohoto dopisu.

(f. 47r) Ad idem.

Reverendissimo in Christo patri ac domino, domino Wen(ceslao) , patriarche Anthiocensi perpetuo, episcopatus Olomucensis commendatori vel christianis in spiritualibus vicario generali B., A(bbas) monasterii N. et conventus debitam reverenciam sedulis cum oracionibus in Christo devotitis. Cum iustis et bonis laudabile testimonium sit (f. 47v) perhibendum, maxime tamen domesticis, quorum fides lucet et clara sunt opera. Tanto, pater reverendissime et domine gracie, B., clericum nostrum familiarem, presencium exhibitorem, sufficientis litterature morumque honestate ac virtutum probitate suffultum ex instinctu sancti Spiritus ad sacros clericorum ordines procedere volentem, vestre dominacioni duximus diligentius recommendandum ac instantissima devocione pro eo supplicantes et multum confidentes, quatenus pro Dei gloria principaliter ac oracionum nostrarum intuitu consequenter ipsum tamquam bene meritum ad gradum subdiacognatus et ulterius ad alios gradus temporibus amodo statutis pie suscipere et graciosius promovere velit, nam eiusdem curam Domino omnipotente auspice gerere volumus specialem ad alciora promoventes, magnam complacenciam in ipsius promociione nobis exhibentes temporis affuturi utique promerendam. Datum anno etc.

7

Bez uvedení místa, nedatováno.

Nejmenovaný opat žádá nejmenovaného biskupa, aby v sobotu po čtvrté neděli postní udělil v Ebersperku (Ebersberg v Horních Bavořích) kněžské svěcení (subdiakonát) několika řádovým bratřím.

(f. 54v) Littera ad ordines.

Devotarum oracionum constanciam cum omni famulatu, utramque felicitatem deifrice adipisci. Reverendissime pater et domine! Laudissona fama percurrente intelleximus dominacionem vestram in proximo sabato, videlicet Sicientes, in Eberspergkch Spiritus sancti septiformi gracia mediante

sollempniter sacros clericorum ordines celebraturam. Quare vestre re(verendissime) p(aternitati) dirigimus filios nostros, nostri monasterii professos, videlicet fratres .N. ad subdiaconatus gradus promovendos supplicantes, quatenus eosdem fratres graciosius velitis promovere, prout de vestra benignitate serenius confidere non hesitamus.

8

Vyšší Brod, nedatováno.

Opat kláštera vyšebrodského žádá nejmenovaného biskupa o svěcení pro doručitele listu.

(f. 56v) Venerabilis in Christo pater! ^{a)} Post humillimam subieccionem promptissimam ad quevis genera mandatorum voluntatem. Noverit v(estra) r(everendissima) p(aternitas) omni qua decet cum reverencia, quia per presentem latorem ob domini predicatoris petitionem mitto p(aternitati) v(estre) N. ad consecrandum. Qua re, reverendissime pater domineque gracie, humillima, devotissima supplico prece, quatenus prefato domino N. mei ob intuitum, licet meritis [meritis] meis non ex condignis, [suum] consecrare velitis dictum N. et proinde altissimi retributoris premia felicissime expectans etc. Et cum hiis me cum eo v(estre) r(everendissime) p(aternitati) semper humiliter recomendo, quam omnipotens Deus conservare dignetur feliciter tempore ^{b)} p(ro) ^{c)} longo; multis in profectum salutare opto venerabilem dominum N. necnon post dominum N. humanissimum ceterosque patres oracionibus meis exilibus. Ex Altovado etc. ^{d)}

a) Venerabilis amice del., Venerabilis in Christo pater s.s.

- b) post tempore del. per longo - c) pro] per ms. -

d) post etc. del. lineae tres.

9

(Vyšší Brod ?), nedatováno.

Opat (vyšebrodského kláštera?) žádá nejmenovaného bisku-

pa za udělení nižšího kněžského svěcení řeholníkům Sixtovi a Janovi.

(f. 72v) Littera ad ordines.

Reverende pater! Post sui commendacionem spontaneam ad deditam in cunctis beneplacitis voluntatem. Hos duos fratres, videlicet Sixtum et Iohannem, vestre paternitati hac vice duxi representandos, qu*(i)* ^{a)} ad sacros presbyteratus ordines sunt promovendi. Cum et pro quibus instancius obtestor, quatenus p(aternitas) v(estra) eosdem contemplacione mea solita benignitate et paterno <v>obis ^{b)} innato favore suscipere ipsos ad optatos ordines graciosius consecrare dignetur. Rem in eo Deo altissimo acceptam, ordini sacro ac cenobio atque michi quam gratissimam, ostensura omni humanitate repen[de]dam. Datum etc.

a) qui] quos ms. - b) vobis] nobis ms.

10

Vyšší Brod, 22. června 1401.

List vyšebrodského opata pražskému arcibiskupu Zbyňku Zajícovi z Hasenburka. Oznamuje, že ustanovil farářem v Boršově kněze Jana a prosí za jeho potvrzení. (Falsum).

(f. 78r) Presentacio.

Reverendissimo in Christo patri et domino, domino Sbynkoni, Dei gracia sancte Pragensis ecclesie archiepiscopo, Apostolice sedis legato, aut ipsius in spiritualibus vicariis generalibus, amicis karissimis, P. A<bbas> M<onasterii> A<ltovadensis> ordinis C<isterciensis> s(alutem) p(lurimam). Promptum in omnibus famulatum cum reverencia debita et condi[gi]gna. Quia vacante ecclesia parrochiali in Borssow s(anctarum) xj milia Virginum per resignacionem ^{a)} honorabilis domini N., ultimi et immediati eiusdem ecclesie rectoris, in qua ius patronatus et presentandi obtinere dinoscor, pleno

iure honorabil<i> vir<o> domin<o> ^{b)} Io(hanni) de B., devoto nostro, cuntulimus eandem ecclesiam, quem vestre paternitati presentibus presento, pro et cum ipso studiosius deprecans aut supplicans, quatenus eundem ad dictam ecclesiam in Borssow investire et confirmare dignemini, curam sibi in eadem, prout ad vestrum spectat officium, graciosius committendo. De obventionibus, fructibus singulisque pertinenciis eiusdem ecclesie faciatis nichilominus integraliter respondere meorum serviminum ob respectum. A(ltovadi) datum anno Domini M^occcc^o primo, die sanctorum X milium Martyrum, sigilli mei abbacialis sub appressionem etc.

a) liberam in mg. manu alia - b) honorabili viro domino]
honorabilem virum dominum ms.

11

Bez uvedení místa, 1. ledna nevedeného roku.

Církevní hodnostář (opat?) žádá za potvrzení nejmenovaného klerika farářem kostela pražské diecéze.

(f. 78v) Alia littera presentationis.

Reverendo in Christo patri et domino, domino N., sancte etc. Famulandi promptitudine cum obediencie puritate. Quia parrochialis ecclesia in N. nunc temporis vacat ^{a)} per mortem felicis memorie domini N., eiusdem ecclesie immediatissimi rectoris et possessoris, cuius ius patronatus et collacionis ad nos pertinere legitime dinoscitur, eandem ecclesiam Pragensis diocesis clerico contulimus et donavimus carte presentis testimonio rogantes, quatenus cridam, proclamacionem et animarum curam donare et committere in eadem dignemini nostrorum serviminum ob respectum. Datum die prima mensis Ianurii feria quinta post festum sancti N. ^{b)}

a) nunc temporis vacat vocum ordine mutato ex nunc vacat temporis ms. - b) praecedit nomen sancti a L- incipiens, a scriba ipso oblitteratum.

A. Fialová - J. Hejnic

P o z n á m k y

Srdečnými díky si nás zavázal univ. profesor dr. Bohumil Ryba, který laskavě přečetl výše otištěné latinské texty a přispěl k zdokonalení jejich edice.

- 1) Anděla Fialová - Josef Hejnic, Manuálník vyšebrodského převora Jana Staicze z 15. století. Studie o rukopisech XV (1976).
- 2) A. Fialová - J. Hejnic, Z vyšebrodského rukopisu VB 49. Listy filologické 97 (1974), str. 8-20. Tamže i základní literatura o rukopisu VB 49.
- 3) M. Pangerl, Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen, Fontes rerum Austriacum II. Abt., XXIII. Band, Wien 1865, str. 99nn; Jaroslav Kadlec, Petr II. z Rožmberka. Strahovská knihovna V-VI (1970-1971), str. 89-96; J. Hejnic, Das Zisterzienser-Stift Hohenfurt und der Frühhumanismus. Philologus CXV (1971), str. 114-117. - Jan Staicze je první známý vyšebrodský převor, z jehož rukou vyšly vedle textů latinských i texty české.
- 4) A. Fialová - J. Hejnic, Jan Staicze et son manuel. Classica atque mediaevalia Jaroslao Ludvíkovský octogenario oblata, Brno 1975, str. 217 (text č. 5) a str. 222 (text č. 8); str. 221n. (text č. 7).
- 5) Srov. níže texty č. 1 a 2. Zde uvedený opat Otta IV. zemřel r. 1415.
- 6) Sulek z Železné byl olomouckým kanovníkem od 31. března 1404, oficiálem olomoucké biskupské kurie od 9. února 1405 a generálním vikářem a oficiálem olomouckého biskupství od 30. října 1411; zemřel 29. srpna 1421. Tato data uvádí Metoděj Zemek, Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly ... I (rukopis StA Opava - pobočka Olomouc), str. 83. Údaje o Václavu Králíkovi z Buřenic podává např. G. Friedrich, Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1934, str. 245.

POZORUHODNÝ PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM SEISMOLOGIE
V BADATELSKÉ KNIHOVNĚ V GOTĚ

Znovunalezený Mathesiův dopis z r. 1552, jímž se jako vzácným dokladem k dějinám seismologie zabývá tento článek, zasluhuje pozornosti z několika důvodů:

1) Autor tohoto dopisu Jan Mathesius a jeho adresát Filip Melanchthon patří k čelným reprezentantům středoevropského humanismu.

2) Mathesiův dopis z 1. května 1552 a Melanchthonova další činnost, vyvinutá ve Wittenberku z podnětu tohoto dopisu, jsou výmluvnými příklady písemného zprostředkování zpráv jako předchůdce dnešních novin.

3) Tento dokument je zřejmě nejstarším dochovaným rukopisným dopisem, který poměrně podrobně referuje o vogtlandsko-krušnohorském zemětřesení. Jeho makroseismická sdělení jsou cenná pro východoněmecké a československé geology, geofyziky a geodety činné v oblasti seismologie, zatímco ostatní ne-geovědecký obsah zaujme badatele v oborech společenskovědních (historiky, knihovníky, archiváře atd.).

O "velkém a strašném zemětřesení" během velikonoce 1552 v Jáchymově píše Mathesius Melanchthonovi 1. května 1552:

"S.D. Venerande domine praeceptor et amice carissime! M. Mylius hic detinetur propter negotia, quae tamen propediem expedientur. Igitur per hunc tabellarium scribere volui, ut vos docerem, de multis et horrendis terraemotibus quos per ferias paschatos hic habuimus. Primus fuit pridie paschatos vesperi circa septimam. Ego quinque sensi, reliqui plures. In vicino oppido Pleistat, quod distat a nobis quinque miliaria, per totum mensem fuere terraemotus. In fodinis profundis 130 orgyis magnus tremor fuit ita, ut lapilli deciderent. Item horrendus et terribilis sonitus et ventus validus, seu fortis evaporatio, qua crines etiam operariis elevati sunt. Metuo certe magnis montibus et oro filium Dei, ut servet suum montem Sion in hac distractione animorum et contumacia ... Datum in die Philippi 1552

Mathesius".

Právem náleží tento dopis k cennému rukopisnému materiálu badatelské knihovny v Gotě. Mathesius čerpá z bezprostředního pozorování přírody a společnosti, ověřeného i vlastní zkušeností. Ačkoli se o hornictví zmiňuje pouze ve dvou větách, klade na ně důraz. Když Rockar ve svém seznamu západních iluminovaných rukopisů badatelské knihovny v Gotě píše, že se má práce knihoven orientovat ne na mrtvou minulost, nýbrž na živou současnost, může být tento názor zdůrazněn i u našeho více než 400 let starého Mathesiova dopisu a jeho vědeckého využití pro účely historického průzkumu seismiky. Požadavku začlenění progresivního dědictví renesance do našeho dnešního společenského řádu se v případě tohoto dopisu vyhovělo i tím, že jeho makroseismických údajů spolu s dalšími prameny bylo použito pro katalog seismiky, který se v posledních letech stal rozhodující příručkou historické seismické činnosti význačné vogtlandsko-západokrušnohorské oblasti zemětřesných rojů. Není nutné poukazovat zvlášť na zprostředkovaný význam Mathesiova dopisu pro užitou seismologii.

Důležitým aspektem je dále přijetí Mathesiova dopisu Filipem Melanchthonem a způsob šíření zpráv o zemětřesení prostřednictvím Melanchthonovým. Písemnosti humanistů jsou zdrojem poznání tehdejšího myšlení a jednání, což platí zvlášť o dopisech jako bezprostředních svědcích života své doby.

Mathesius jistě nesdělil informace o prožitém zemětřesení svému příteli Melanchthonovi náhodně. Adresoval mu svůj dopis proto, že Melanchthon jako humanista, reformátor a praeceptor Germaniae byl, pokud se týká "novinářství a zpravodajství", ve své době ústředním činitelem. K Melanchthonovi plynul opravdový proud zpráv a odcházel od něho nejružnějšími směry. Kvetoucí universitní Wittenberk pro to poskytoval živnou půdu. Tak píše Melanchthon 5. května 1552 Michaelu Meienburgovi, purkmistru v Nordhausenu: "Accedunt igitur ad caetera prodigia recentes terrae motus, qui fuerunt in montibus Bohemicis et vicinis, circa Egram, Sneberg, et in vicinia. Existimo Turcica bella significari, quia certum est magnos exercitus Turcicos et Tartaricos adduci in Pannoniam ..."

O dva dny později Jáchymu Camerariovi do Lipska: "Mathesius scribit octo continuos dies animadversos esse terrae motus in vicinia Vallis Ioachimicae ...". Matouši Collinovi sděluje do Prahy: "Existimo te audisse, magnis terrae motibus quassatam esse viciniam Vallis Ioachimicae. Etsi multa significantur, tamen arbitror praecipue denuntiari Turcica bella ...". Již 7. dubna 1552 napsal Melanchthon Jiřímu Fabriciovi do Míšně: "Accessit his diebus ad caetera prodigia terrae motus in Snebergo et in illis horridis iugis montium Francicorum in vicinia Curiae, ut nominant, oppidi ...". Za povšimnutí stojí, že Melanchthon považuje otřesy země za prodigia.

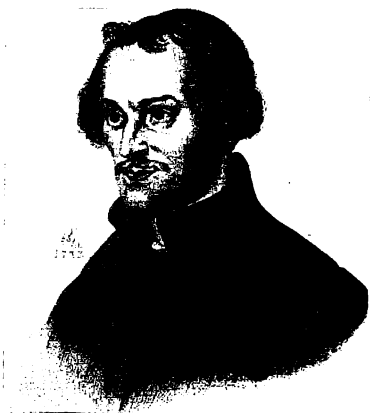
Melanchthonova úloha při šíření zpráv o zemětřesení zřetelně naznačuje, jaký impuls dostává šíření geovědeckých informací v polovině 16. století. Spojení hornictví a seismologie v Mathesiově dopise ukazují však také význam hornictví při získávání přírodovědných poznatků. Mathesius mohl čerpat jak z vlastních zážitků, tak ze zkušenosti horníků.

Znalosti o seismice - jako každé vědění - jsou podmíněny společensky a mají příčinu v materiálních a duchovních požadavcích doby. I tato okolnost zdůvodňuje náš zájem na Mathesiově dopise z 1. května 1552.

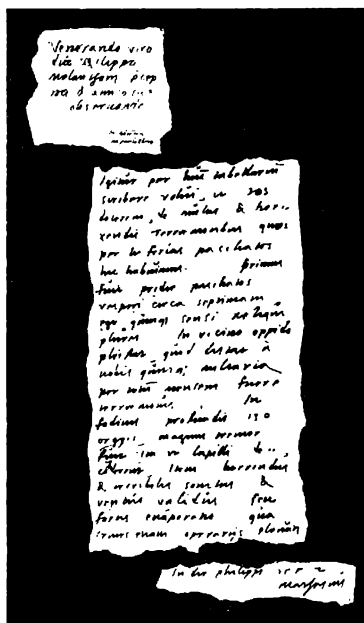
P. Schmidt

Jan Mathesius (24.6.1504 - 8.10.1565)

Filip Melanchthon (16.2.1497 - 19.4.1560)

Část dopisu Jana Mathesia Filipu Melanthonovi
(Forschungsbibliothek Gotha, Sign. A 123, Fol.251)

SIGISMUNDI SCHERERZII A IOHANNE PETRO CERRONI DESCRIPTA

Sigismundi Schererzii Annabergensis (1584-1639), qui in Bohemia degens multa opera Latina et Germanica scripsit, vitam a Zacharia Theobaldo versibus enarratam J. Martínek in ephemeridis Listy filologické volumine 99 (1976) edendam sibi proposuit. Nos hoc loco eiusdem Schererzii vitam a Iohanne Petro Cerroni descriptam et Brunae in tabulario publico (G 12 I 117, fol. 106a-108a) asservatam comparandi causa afferimus putantes eam necessarium supplementum esse carminis a Zacharia Theobaldo facti et pariter specimen studiorum, quae Cerroni in litterarum historia consumpsit. Cui non ignominiae tribuendum est, quod Latinitatem optimae antiquitatis imitari minime conatur, sed accuratam rerum gestarum enarrationem sermonis suavitati praefert. Ne inconstantem quidem orthographiam ab antiquo usu declinantem mutare ausa sum. Operum a Schererzio scriptorum indicem, quem Cerroni vitae adiunxit, omisi, quia ad nostram comparationem non iam pertinet. Notae 1-10 infra positae ad respondentes Theobaldi carminis locos lectorem revocant.

Schererzius, Sigismundus, theologus, natus Annabergae in Misnia 1584 patre Samuele Scherertz officiali montano, vulgo Schichtmeister, ibidem, vix aetatem unius et dimidii anni attigit, iam patre orbatus est,¹⁾ anno aetatis suae nono et matrem morte amisit. In patria scholas civitatis invisit, postea vero studiorum curriculum Lipsiae et Wittebergae prosecutus est.²⁾ Anno 1607 factus est concionator Arnsfeldae prope Annabergam,³⁾ 1609 diaconus Annabergae, anno 1610 pastor Schlakenwaldae in Bohemia⁴⁾ et ab anno 1613 pastor Carolothermensis⁵⁾ (Karlsbath), abhinc anno 1618 rector scholae Tachoviensis⁶⁾ ac demum post obitum Helvici Garthii, qui anno 1619 fatis cessit, concionator Pragensis in aede protestantium S. Trinitatis, postea Carmelitarum ad Iesulum Micropragae.⁷⁾ Anno 1622 ad mandatam regium de dato 22. octob. una cum reliquis tribus pastoribus Lutheranis, videlicet magistro Davide Lippach et M. Fabiano Nato, praedicantibus ad S. Salvatorem Vetero-Pragae, et Casparo Wagner, collega suo,

dimissus, 8) die 29. octobris in exilium Dresdam secessit. 9)
Dimissio haec die 24. octobris praedicantibus istis quatuor
Germanis Lutheranis intimata fuit. Sequenti die in duabus
ecclesiis Lutheranis, nempe ad S.Salvatorem, postea Paulanorum
Veteropraegae, et ad supradictam S.Trinitatem Micropraegae
ingens subditorum (!) et comunicantium duo milia confluere.
Intimandum curavit pastoribus istis imperator se nihil
adversus ipsos habere, sed collaturae ius ad ipsum iure belli
devolutum fuisse, proinde ipsos pacifice dimiti et ad disces-
sum omnia necessaria praeberi, quod et factum est. Non fuit
ipsis permissum publica concione valedicere, id tamen obti-
nuerunt, ut pridie discessus sui additus ipsis ad ecclesiam
S.Trinitatis antea repente insciis ipsis obsignatam in prae-
sentia commissariorum regionum indulgeretur, ut libros quos-
dam e sacristia auferre possent. Ea occasione ingens multitu-
do accatholicorum Pragensium ecclesiam hanc quasi postremo
ab ipsis visendam accessit, quorum multi in genua prolapsi
pavimentum osculati sunt et cum lacrimis atque eiulatibus
clara voce orationem dominicam orarunt. Discedentes ingens
multitudo commitata est. Et quamvis vetitum fuisset cuique
ipsos ultra Praegae moenia prosequi sub poena exilii, tamen
multitudo maxima ad medium milliare partim curru equove vecti
partim pedites extra portam processere atque in agro sermonem
valedictorium cum lacrimis auscultavere. Inde concionatores
isti post varia a militibus ipsis in via insidiantibus inten-
tata primo Litomericium a<t>que inde secundo Dresdam incolu-
mes pervenere. Uxores Praegae tantisper relictas maritos post
aliquot menses subsequutae sunt. Schererzcius Dresdae, dein
Magdeburgi aliquamdiu comoratus Lineburgi demum consedit, 10)
ubi anno 1622 pastor ad S.Lambertum, postea vero 1623 supera-
tendens constitutus fuit. Cum novo illo tum temporis propheta
Paulo Felgenhauer multum illi negotii fuit. Obiit die 31.
Xbris 1639 annorum 56 Lineburgi. Septem proles, nempe 5 fi-
lias et 2 filios peste amisit. Arnsfeldii nata est illi fi-
lia 1609, 26. ianuarii, Schlakenvaldae 1610 filia et 1612
filius, in Thermis Carolinis 1616 una filia et 1618 5. aprilis
Tachoviae filius. Est eius filius Fridericus Schererz in Boemia
natus, Leide anno 1655 Libros duos animadversionum isagogicarum

circa philologiam in cod. orig. Vet. et Novi testamenti rite exercendam typis vulgavit et patri suo sequens epitaphium Lineburgi posuit:

"Sigismundus Scher-ertzius, theologus
Pragensis sub utraque constans, postea
ecclesiarum et scholarum Luneburgi
supraemus antistes." 11)

1. Zachová

N o t a e

- 1) V. 3-4: ... nitidae sed primo in flore iuventae / vidisti patris funera moesta tui.
- 2) Versus 5-10 studia Schererzii Dresdana a Ioanne P. Cerroni non commemorata describunt.
- 3) V. 19-20: ... symmystes factus ... / tractasti Arnfeldi mystica sacra Dei.
- 4) V. 21-22: Inde meam in patriam venisti ad Schlaconis arva.
- 5) V. 49-51: Annus ... nos ambos unus et idem, / qui Schlacowaldam linquere iussit, erat. / Balnea tu Carli, Guttplanam ago laetus adivi.
- 6) V. 71-72: Moenia Tachoviae te clara sub Alpe Gabretae / iusserunt calidas linquere fors an aquas?
- 7) V. 99-100: Motibus in mediis belli, non omine fausto / migrasti Pragae dogmata sacra docens.
- 8) V. 115-116: ... na, te Luneburga recepit, / quem Praga immeritum misit in exilium.
- 9) Theobaldus omittit, quae ad breve tempus Dresdae et Magdeburgi ante exilium lineburgense peractum pertinent.
- 10) Cf. notam 9).
- 11) Cerroni hos fontes vitae Schererzianae memorat: Ephraim Praetorii Bibliotheca Homiletica, Jöcher, Gelehrt.-Lex., Voigt, Analecta MS, Gozii Disticha exulum, p. 150, 176, Witte, Diarium biograp., t.1, Universal-Lexicon, Springsfeld, Abhandlung vom Karlsbade, p. 13, Voigt, Acta lit., t.1, p. 350.

HUMANISTICKÝ JEDNOLIST JANA TAUŠE RAKOVNICKÉHO

Před časem upozornil mne pracovník rukopisného oddělení pražské Státní knihovny dr. Pavel Pokorný na tamní konvolut 46 A 129, který obsahuje tisky z druhé poloviny 17. století a ze století 18. - s jedinou výjimkou: jako dvacátýsedmý adligát je tam vevázán humanistický jednolist - epicedium, složené r. 1598 rakovnickým měšťanem Janem Taušem k počtě Alžběty Písecké, ženy Augustina Malinovského z Hlavačova. Tento jednolist unikl pozornosti Antonína Truhláře a Karla Hrdiny a poté i nynějších zpracovatelů Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě ¹⁾. V následujícím pojednání se budeme nejprve zabývat (1) Taušovou skladbou a připojíme pak (2) stručný komentář.

1. Taušův jednolist a jeho obsah. - Název Taušova jedno- listu (29,5 x 17,5 cm) a základní bibliografické údaje jsou tyto:

Funeri honestae et venustae matronae Elysaethae Piscenae, viri clarissimi d. Augustini Malinovini a Hlawaczowa etc. coniugis, quae anno Domini M.D. XC.VIII. XII. Decembris peste grassante placide obiit ... Ioannes Taussius, civis Raconensis, ipsa die exequiarum fac(iebat). Praegae typis Georgii Nigrini a Nigro Ponte. Anno 1598.

Po obsahové stránce je Taušova skladba (10 elegických distich), otištěná v originálu mezi názvem a jménem autorovým, konvenční epicedium, jakých je v naší humanistické literatuře velké množství. Týká se to již základního motivu - srovnání umírajícího člověka s vadnoucím květem - motivu, který je běžný v antice a opakuje se za spolupůsobení křesťanských představ (srov. Is. 40,6; 1 Petr. 1,24) často i v humanistické poezii ²⁾. Totéž lze říci také o závěru básně, v němž se vyslovuje názor, že zemřelá odešla do lepšího světa. Také tato myšlenka se v příležitostných epicediích vyskytovala běžně. Spíše než v konvenčních verších spočívá cena Taušovy skladby v tom, že nám pomáhá poznat blíže vztahy dvou rakovnických humanisticky orientovaných rodin a že přináší nové poznatky k osvětlení demografických poměrů v středních a západních Čechách na konci 16. století.

2. Komentář. - Rakovnický měšťan Jan Tauš, který byl autorem výše uvedeného básnického epicedia, narodil se jako syn stejnojmenného rakovnického měšťana Jana (staršího) Tauše, jenž vynikal zámožností a v letech 1543-1546 byl v Rakovníku městským písařem ³⁾. Jan (mladší) získal asi dobré vzdělání již ve svém domově a v rakovnické městské škole - jeho strýcem byl M. Tomáš Vlašimský, někdejší profesor pražské university, který složil mnoho humanistických veršů i prozaických textů, vepsaných do městských knih rakovnických již v letech 1529-1543. Také Jan mladší získal vysokoškolské vzdělání - r. 1588 byl alumnem koleje Nationis a 4. července 1589 se stal bakalářem pražské university ⁴⁾, ale podle svědectví pramenů po stránce mravní příliš nevynikal: "Jan bakalář vykročiv ze škol při matce Ludmile přes 7 let neženatý trval, mnoha nezpůsobů se dopouštěl, matce láteřil, až jej z toho 1599 u obce (potají) obvinila." ⁵⁾ Tato fakta staví Taušovo epicedium do zvláštního světla. Nelze totiž vyloučit, že se jím jeho autor, od něhož jsme dosud znali jen asi o čtvrt roku starší verše, složené v září 1598 k počtě píseckého měšťana Jana Hány z Třebeska, snažil získat přízeň rakovnických měšťanských rodin, k nimž měla jeho skladba přímý vztah, a to v době, kdy již tušil nebo snad i věděl, že svým jednáním vůči vlastní matce překročil meze slušnosti.

Augustin Malinovský, jemuž bylo epicedium určeno (viz titul), patřil v Rakovníku jako dědic velmi zámožného Jana Malinovského z Hlavačova (+1591), jehož byl vnukem, k osobnostem, které měly v městské správě rozhodující vliv ⁶⁾. Taušovo epicedium přitom vítaným způsobem rozšiřuje a doplňuje naše znalosti o rodinných svazcích Augustinových. Z pramenů bylo dosud známo, že druhá jeho žena se jmenovala Ludmila a že byla vdovou po Janu mladším z Gryllova; třetí Augustinova žena se jmenovala Barbora z Kerbic ⁷⁾. Nebylo dosud známo, s kým žil v prvním manželství. Tuto mezeru zaceluje právě Taušova příležitostná skladba, podle níž lze za první ženu Augustina Malinovského označit Alžbětu Písecskou (z Třebeska). Je to významné zjištění, uvážíme-li, že se zase na druhé straně provdala Anna Marie, vdova po Janu Malinovském, dědovi Augustina Malinovského, za Václava Písec-

kého z Třebska, v letech 1594-1600 radního písaře rakovnického. Podobně jako Augustin Malinovský byl také Václav Písecký vedoucí postavou v městě⁸⁾. Jan mladší Tauš si tak svým jednolistovým epicediem k poctě Alžběty Písecké, ženy Augustina Malinovského a příbuzné Václava Píseckého, chtěl asi zjednat přízeň mužů, kteří mu mohli být v jeho sporech s vlastní matkou nemálo užiteční přímluvci.

Vlastní událost, jež dala podnět k Taušově příležitostnému tisku - úmrtí Alžběty Písecké dne 12. prosince 1598 - byla důsledkem morové epidemie, která podle výzkumů Václava Schulze zasáhla r. 1598 především Plzeň a Prahu. Vzhledem ke Campanovu tisku *Χρονογραφία* (1598) je možno říci, že si tehdy morová rána (která pak pokračovala mnohem silněji v roce následujícím) vyžádala oběti také v Žatci, Kadani, Lounech, Domažlicích, Klatovech a ve Vodňanech⁹⁾. Taušův jednolist dovoluje přiřadit k těmto místům též Rakovník. Zdá se tedy, že kromě Prahy byly postiženy hlavní západní a jihozápadní Čechy.

J. Hejnic

P o z n á m k y

- 1) Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě (nadále: Rukověť) 1-4, Praha 1966-1973.
- 2) Toto thema Tauš rozvíjí hned od prvního verše: *Ut flos mane novo sub tempore roris amaenos / ad solem expansos gaudet habere sinus, / gaudet et auricomos vultus ostentat, at idem / vix natus Phoebi lampade tostus abit ...*
- 3) Zemřel r. 1577. F. Levý, Dějiny m. Rakovníka, Rakovník 1596, str. 230; J. Hejnic - J. Martínek, Příležitostná poesie v městských knihách rakovnických. Listy filologické 81 (1958), str. 102-110, zvláště na str. 108 a 110.
- 4) J. Hejnic - J. Martínek, op. cit., str. 102nn. M. Tomáš Vlašimský zemřel ovšem již r. 1553 (op. cit., str. 108), ale na druhé straně spadala školská léta Jana mladšího Tauše (nar. okolo roku 1570?) do doby, kdy v Rakovníku působil David Crinitus, vlastní zakladatel tamních humanistických snah, srov. Rukověť 1, str. 472n. - O vysokoškolských studiích Jana mladšího Tauše srov. Praha UK: XXIII F 76, str. 352 (alumnus) a Carm. grat. 4.7. 1589 (bakalář), srov. Rukověť 1, str. 308.
- 5) F. Levý, op. cit., str. 230. - Pro níže uvedené verše Taušovy (epicedium) k poctě Jana Hány z Třebska (+ 6.9.1598)

srov. Rukověť 2, str.254 (sborník Epitaphia, č. 3).

6) F. Levý, op. cit., str. 203.

7) F. Levý, op. cit., str. 203 (rodokmen tamže).

8) F. Levý, op. cit., str. 203 a 219.

9) V. Schulz, Příspěvky k dějinám moru v zemích českých z let 1531-1746, Praha 1901, str. 8 a 37n. (č. 33 a 34); Rukověť 1, str. 257 (Campanus). Nelze vyloučit, že byly postiženy též Rokycany (Rukověť 2, str. 279 - Epitaphia Matěje Havlíka z Varvažova) a Beroun (Rukověť 2, str. 217 - tisk Piis Manibus k poctě Josiáše Gigenia). Obecně se mluví o morové epidemii z listopadu 1598 v tisku Mikuláše Pelarga, De ternario paenarum, srov. Rukověť 4, str. 137.

A R G U M E N T U M

Duas renatae humanitatis studiis deditissimas Raconenses familias, Malinovinos de Hlavačova necnon Pisecios de Třebsko dico, inter se arctissimo cognationis nexu exeunte saeculo XVI. coniunctas fuisse Ioannis Taussii Raconensis epicedium honori Elisabethae Piscenae, Augustini Malinovini de Hlavačova uxoris, scriptum nencnon Pragae a. 1598 Georgii Nigrini typis excusum miro modo docet.

DOMNĚLÝ LATINSKÝ PRAMEN O KULTURNÍCH POMĚRECH
V LÁZNÍCH TEPLICÍCH V PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBĚ

F. Marek se zamýšlí ve své knize Severočeské kulturní kapitoly, Ústí nad Labem 1974, str. 122, v oddílu nazvaném "U teplých vod" nad historií lázní Teplic v severních Čechách. Kromě jiného tam píše: "Teplice byly lázně prastaré a velemódní. ... Z doby předbělohorské máme o lázních ne zrovna příznivou zmínku v latinských verších Václava Vrouteckého, věnovaných M. Janu Campanovi, a to z časů, kdy tam spolu učitelovali. Vzpomínka skrývá nějakou trpkost, což u učitele z tehdejší doby ani nepřekvapuje:

Tento můj z Jihlavy přítel později ve škole také
Karlově věrný byl, ochotný vždycky druh.

Mne si pak kolegou zvolil, sám když odcházel z Města
do Teplic, aby tam mládeži dával rád.

Učinil, abych v Šanově kolegou rektora stal se,
zpučný kde, běda, byl k učením v lázních lid.

Byl-li dojem Vrouteckého - a zřejmě i Campanův - tehdy správný, rozhodně již neplatil na počátku minulého století, kdy byla společnost v lázních vysoká a nejvyšší a lidé učení byli ve cti."

Není mým cílem sledovat estetickou hodnotu básnického překladu. Konstatuji pouze, že se poslední distichon Teplic ani Šanova netýká. Zní v originálu takto:

Schaenei, facit idem, ut sim collega magisteri(!),
qua fuit, heu, doctis Pisca superba viris.

Schaenei je genitiv osobního jména, není to tedy latinská forma místního jména Šanov. Distichon se vztahuje k Písku. Neobviňuje jeho obyvatelstvo z nekulturnosti a barbarství, ale naopak zdůrazňuje, že se toto město pyšnilo vzdělanými lidmi. Citovanou část je tedy třeba z knihy F. Marka, který se stal při svých historických výkladech obětí svého vlastního nesprávného překladu, škrtnout.

Autorem uvedených veršů není Václav Vroutecký, jak tvrdí Marek. Doklady o skutečném autoru podávám v kapitole s nadpisem "Václav Vroutecký autorem vzpomínky na Campana?", která

je součástí zprávy připravené před časem pro Listy filologické, ale doposud neotištěné. V této kapitole reaguji na první a druhé otištění Markova výše uvedeného překladu domnělých Vrouteckého veršů; Marek je totiž otiskl celkem třikrát, naposledy v "Severočeských kapitolách."

J. Martínek

Oldřich Pelikán, Známe řecké výtvarné umění doby klasické?

(30.1.1975)

Po úvodu (problém pojmu klasiky a jeho relativita) ukázal přednášející na příkladech volených z klasického sochařství, jak se vývojová linie od 30. let 5. stol. př.n.l. složitě utváří. Peripetie peloponéské války, krize polis i konfliktní nástup nového výtvarného chápání (pozdní Feidiás, tzv. bohatý sloh) mění jak ideální plynulost vývoje, tak jeho vnitřní vazbu (současně více proudů, lidové umění - srov. kult!, interference vrstev a proudů). Nevyřešená problematika Amazonek efeského Artemisia nebo tvůrčího činu Kallimachova, stejně jako pololidové reliéfy 4. stol. dokládají velké mezery v naší znalosti klasického výtvarného umění a jeho vývoje. Další cestu naznačují nové komplexní uměleckohistorické metody. Cenné paralely poskytuje vývoj malovaných váz. Od konce 5. stol. mění se pronikavě řecká společnost, řecký člověk i jeho myšlení a umění.

Julie Nováková, Jedno nové Comenianum versus staré Pseudo-Comenianum

(Příspěvek k otázce zjišťování autorství)

(27.2.1975)

"Staré Pseudo-Comenianum" je latinský zlomek o tzv. perpetuum mobile, který našel zakladatel komeniologie Ján Kvačala koncem 19. stol. v Britském muzeu v Londýně, sign. Sloane 427. Protože z dopisů Komenského přátel věděl, že Komenský se pokoušel o sestrojení PM., otiskl část zlomku mezi jeho drobnými spisy v 2. svazku jeho Korespondence r. 1902. Od té doby byl zlomek obecně pokládán za Comenianum a mj. určen k otištění i v Díle JAK 12 společně s Komenského Fysikou, Kosmografií atd. Když jsem jej r. 1973 připravovala k vydání, byla jsem překvapena jeho hlubokou odlišností od pravých Komenián, a to po stránce jazykové, terminologické, stylistické (po stránce obsahové jej tehdy ještě nebylo s čím srovnat). Nejnápadnější bylo to, že autor zlomku označoval základní téma svého výkladu, t. hybnou sílu svého PM., výlučně termínem *causa movens* (ve všech odstavcích zlomku celkem 23x) a nikdy jinak. To samo už autorství Komenského vylučuje; Komenský zásadně, a to i v textech vědeckého rázu, označoval jeden a týž pojem vždy jinak a jinak, věren klasické zásadě o stylistické *variatio* až ad absurdum. Mimo to *causa* ve scholastickém smyslu je u něho velmi vzácná. Dále, zlomek se vyznačuje absolutním nedostatkem prozaické eurymie, ve které byl Komenský mistrem; odtud těžká srozumitel-

nost zlomku. Atd.

"Nové Comenianum" mi bylo zasláno ve fotokopii z Královské knihovny v Haagu, sign. K.A. XLVII teprve v srpnu 1974. Je to úplný, ač krátký spisek (apograf) o PM. z r. 1639, autor není uveden, nadpis zní zkráceně takto: De arte spontanei motus ... relatio. Veškerý jeho ráz i obsah (terminologie, styl, eurytmie, reálie, historické okolnosti, chronologie a dlouhý výklad o užitečnosti tohoto vynálezu pro Pansofii) ukazuje na Komenského zcela jednoznačně. Pokud jde o termín pro hybnou sílu strojku, ani jednou se tu nejmenuje causa movens, nýbrž (střídavě) virtus tractorix, virtus movens, vis movendi se, virtus, nejčastěji holé vis. Také hybná síla PM. je zde něco jiného než v Kvačalově zlomku: tam to měl být paracelsovský plyn, spiritus kanoucí z hvězd, zde jsou to závaží, pondera, uvedená v duchu pythagorejsko-hermetické číselné mystiky v takový soulad s ostatními součástkami, že z klidu vznikne pohyb. Z hlediska literárně-historického tu jsou nápadné shody myšlenkové, slovné, ba přímo formulační se spisy raně-pansofickými, jako byla Didaktika, Pansophiae diatyposis aj. Spisek tedy vyjde v DJAK 12.

Jan Bouzek, Makedonské bronzí a historie

(27.3.1975)

Studium makedonských bronzů a jiných hmotných památek makedonské kultury rané doby železné umožňuje konfrontaci historického obrazu s archeologickým. Poslední z nich potvrzují, že Makedonie měla určité styky s pozdněmykénským světem, že tam pronikaly a usazovaly se nové kmeny, příšle ze severu, v době pádu mykénské kultury. Počátky produkce makedonských bronzů lze spojit s Paiony a thráckými kmeny, kteří - patrně jako spojenci Kimmeriů - obsadili v 8. či 7. století př. n.l. většinu dnešní řecké Makedonie na východ od Vardaru; v kultuře posledních se objevují některé prvky známé z Thrákie, ale nikoli z ostatních částí Makedonie. Počátky produkce mají silné vztahy k bronzům z oblasti severního Kavkazu a Kubáně; vlastní impuls dali patrně kimmeriští řemeslníci, kteří podnítili vlastní výrobu u spojeneckých Thráků a Paionů.

Růžena Dostálová, Problémy periodizace a kontinuity řecké literatury

(24.4.1975)

Přednáška se zabývala definicí pojmu "řecká literatura", problémem dělení této literatury na období antické, byzantské a novověké i otázkou, zda lze hovořit o kontinuitě této literatury při přechodu mezi těmito obdobími, či zda je nutno

literatury jednotlivých období považovat za literatury samostatné a uzavřené. Referentka se dále zabývala pojmem středověk a jeho platností pro řecký vývoj, který nezná renesanci v západoevropském smyslu, a ukázala na různé názory badatelů při stanovení časového mezníku na rozhraní starověku a byzantského středověku a mezi Byzancí a novořeckým vývojem (problém určení počátku novořecké kultury a nár. uvědomění). Ukázala, jak tato mezní období se vyznačují znaky typickými pro přechodná období.

V další části přednášky se autorka zabývala způsobem, jímž Byzanc přejímala antické tradice a na ráz jejich kontinuity v byzantské literatuře (tzv. byzantská "renesance", specifická byzantského klasicismu). Při charakterizování typu středověké řecké literatury aplikovala autorka teoretická zobecnění strův. literárního systému B.L. Riftina. Referentka se stručně dotkla problematiky vztahu evropského humanismu a Řeků po pádu Cařihradu k soudobé řecké literatuře podle korespondence M. Crusia s Th. Zygomalou.

V shrnutí výsledků přednášky se referentka stručně dotkla některých metodologických problémů periodizačních (možnost uznání specifických a autonomních zákonů vývoje literatury proti mechanickému přenášení kritérií za společenského a ekonomického vývoje, možnost chronologických odlišností při platnosti obecných vývojových zákonů). V závěru poukázala na důsledky netradičního chápání řecké literatury pro školskou praxi a na současný trend k uvolňování tradičního spojení obou klasických jazyků ve vysokoškolské praxi, způsobený praktickým odstraněním řečtiny ze středoškolské výuky, a na tendenci vzniku dvou samostatných specializací - latinistiky a grécistiky - zabývajících se těmito jazyky a literaturami v celém vývojovém rozsahu (srv. výsledky výzkumu R. Schulze, *Alte Sprachen auf neuen Wegen*, Gymnasium 1973).

Eva Kuřáková, K novějším interpretacím Senekových tragédií
(29.5.1975)

Přednášející se snažila podat přehled a stručně zhodnotit výsledky bádání o Senekových tragédiích v posledních zhruba 20 letech, a to zvláště z hlediska metodologického. Na příkladech jednotlivých tragédií poukázala na klady či záporny některých přístupů (D. Henry - B. Walker, O. Zwiertein, I. Opelt, B. Seidensticker) a na problémy, které ještě zůstávají otevřeny.

Pavel Štěpánek, Dědictví antiky ve Španělsku
(30.10.1975)

Antická, tj. zprvu řecká a později hlavně římská kolonizace ve Španělsku se střetává jednak s původními obyvateli

- Keltibery, kteří vznikli smíšením Keltů (severozápad a střed) a Iberů (východ a jih), jednak s pozdějšími kolonizací punskými. Jejich vrstvením a prolínáním vzniká pak osobitá kultura projevující se dobře na výtvarných dílech. Španělsko je prakticky jedinou oblastí, kde můžeme sledovat vliv řeckého umění na výtvarnou tradici keltskou. Na prvním místě nutno jmenovat Dámu z Elche či kartaginské figurky z Ibizy, ev. malé sošky a drobné figurky bronzové. Sama řecká kolonizace zanechala celkem malý počet památek; nejlepší pocházejí z Ampurias. Římskou civilizací vznikla na Pyrenejském poloostrově kulturní revoluce. Plinius pak píše o Hispanii jako o druhé zemi císařského imperia, a to pro její bohatství a hustotu obyvatelstva. I když řadu památek lze označit za provinční, jiné, především civilní stavby - akvadukty, mosty, hrady a divadla lze označit za vynikající i v rámci celého imperia. Hojná je i plastika, zvláště z Itálie a z Tarragony. Ve druhém století jsou v Hispanii již organizované křesťanské diecéze a ve 4. se může již hovořit o křesťanské peninsulární kultuře, jak ukazují zachované sarkofágy z Córdoba. Takto zakořeněná antická kultura vydržela pak barbarské nájezdy germánských kmenů a naopak, došlo k nepřetržitému žetězu předávání stavitelských a uměleckých zkušeností Vizigotům i Arabům.

Julie Nováková, Komenského Clamores Eliae jako problém
paleografický a literární
(27.11.1975)

Úvodem vylíčila přednášející vnější osudy kodexu (dnes ve Státním archivu v Poznani, sign. D 6), počínajíc jeho nalezením r. 1885 v Archivu Jednoty bratrské v Lešně a končíc publikováním asi 30 jeho stránek, rozluštěných společným úsilím M. Blekastadové a Ant. Škarky a vydaných r. 1969. Přednášející sama přečtla všechny zlomky a partie, týkající se "machynky" perpetuum mobile (pro 12. svazek Díla JAK, tč. v tisku), a koncem r. 1974 celý rukopis, včetně přeškrтанých míst i několika textů cizích (vyjde v 25. svazku Díla JAK).

Pokud jde o stránku paleografickou, resp. grafologickou, je známo ze studií Škarkových, že v drtivé většině jde o Komenského autograf, který je špatně čitelný, místy nečitelný. Příčinou toho je hlavně to, že nešlo o spis určený pro tiskárnu, ba ani pro opisovače, nýbrž o soukromý, jen "sobě samému" vypracovaný plán budoucího spisu. Mnoho je psáno chvatně, mnoho natěsnáno na okrajích a v růzcích stránek, mnoho mezi řádky; leccos napsal autor v nemoci, ba i po mrtvičném záchvatu. V hojně míře používal zkratek: jsou to nejčastěji ty, o nichž je řeč v každé paleografické příručce a které nejsou nic jiného než aplikace techniky už starověké a středověké; vedle toho speciální značky. V menší míře jsou v Clamorech zkratky jiného typu, na které dosud nebylo upozorněno. Vjádře to jsou opět kontrakce, ale na rozdíl od

kontrakcí středověkých postrádají jakéhokoliv grafického označení; často jsou psány celé v jedné lince a bez jakékoli značky nad zkráceným slovem, tedy např. padisus = paradisus; obdobně české, např. kha = kniha. Někdy to ohrožuje (pro nezavěšeného čtenáře) jednoznačnost; má to i svůj význam pro textovou kritiku - např. čteme-li ve spisku De arte (zachovaném v opise) destabilis místo detestabilis, není to běžná písařská koruptela, ale zkratka autografu, kterou opisovač nepochopil.

Původ těchto zkratek bude sotva co jiného než zjednodušení kontrakcí středověkých. Zdá se však, že Komenský to činil po vzoru Angličanů, mezi nimiž měl mnoho přátel. V jeho době byly kontrakce, neoznačené graficky jako takové, v Anglii běžné; byly asi známy i na pevnině. Mají své pokračování ve zkratkách dnešních.

Po stránce literární jde přesně o cyklus, jehož měly být Clamores součástí. Plánů toho druhu je v kodexu více, často přeškrtných; ale zvítězil plán, podle něhož měly uzavírat Konzultaci (Poradu o nápravě věcí lidských), čili navazovat přímo na její poslední část - Panortosii, popř. ji nahradit. S tím souhlasí obsah clamorů - "volání" Eliášova. Východiskem je předpověď u Matouše 17, 11 "Eliáš přijde a napraví všecko". Prvním Eliášem byl starozákonní prorok toho jména; druhým Jan Křtitel; třetí měl být podle Komenského poslední a skutečně úspěšný reformátor, který - na rozdíl od reformátorů předešlých - napraví nikoli články víry a obřady, ale mravy, školy, politie, církve, a to v celém světě. Kdo jím bude - v tom se liší koncepce Blekastadové od Škarkovy. Blekastadová přečtla vcelku více textu než Škarka a poznala, že třetí Eliáš je plurální. Každý, kdo usiloval o nápravu věcí lidských atd., byl svého druhu Eliášem už v Starém zákoně, každý upřímný reformátor (Valdus, Wicklef, Hus i mystikové 16. a 17. století). Poslední Eliáš založí Collegium Lucis čili Collegium Philadelphicum, jinak Schola Eliae; bude to sbor Eliášů, kteří budou odchovávat své nástupce, jako když starozákonní Eliáš pomazal za svého nástupce Elizea (neboť v jedné generaci se celosvětová reformace provést nedá). Jeden z Eliášů ovšem musel začít. Komenského ctitelé si představovali, že to bude on sám. Komenský to připouštěl, ale chtěl to mít od Boha potvrzeno: jako Mojžíšovi dal Bůh na důkaz jeho posláni zázračnou hůl, dá snad Komenskému technický zázrak, perpetuum mobile ... Komenský na něm usilovně pracoval až do smrti. Eliáš - podle všeho ten, který dilo začne - měl přinutit nejmocnějšího vladaře své doby, aby svolal ekumenický koncil všech křesťanů i nekřesťanů; na něm měl Eliáš předvést "machynku", potom vstěpovat všem pansofii a všechny přesvědčit o božském původu revelací (biblických i novodobých). - Škarka měl představu, že Komenský se pokládal za nového Eliáše ve smyslu reinkarnace.

Proč zůstalo při pouhém plánu Clamorů? Protože Komenský čistopis odkládal, až bude mít perpetuum mobile. Plán je skvěle vypracován, po senilitě není stopy, současně vzniklo ještě tak velkolepé dílo, jako je Unum necessarium. Jen machynka chyběla - tím je rozluštěno snad poslední "Tajemství Komenského spisu Clamores Eliae", jak nazval Škarka svou jubilejní stať z r. 1970.

Adolf Erhart, Oldřich Pelikán, Antická Itálie

(11.3.1975)

V přednášce se přednášející zaměřili především na některé méně navštěvované lokality: Aosta, Ostia, Tivoli, Pozzuoli, Herculanium, Tarent, Metapont aj. Dotkli se přitom mj. problematiky obytných domů v Ostii a Herculanu, otázky zasvěcení řeckých chrámů v Paestu a Metapontu aj. Jako dodatek byly promítnuty snímky antických vykopávek v Maroku (Volubilis aj.); v souvislosti s tím bylo řečeno několik poznámek k otázce rozšíření římské civilizace v antické Mauretánii.

Julie Nováková, J.A. Komenský a antika

(1.4.1975)

Résumé je v ZJKF 17, 1975, str. 73.

Oldřich Pelikán, J.S. Machar a antika

(13.5.1975)

Po krátkém úvodě načrtl přednášející vývojové etapy J.S. Machara, subjektivního i "politického" lyrika, kritika současných poměrů, historického epika. Hlavní pozornost věnoval letům 1893-1906/7, kdy vznikla Golgatha a první knihy cyklu Svědomím věků, V záři helénského slunce, Jed z Judey i prozaický Řím a části knihy Antika a křesťanství. Shodně s F. Stiebitzem vyzdvihl Macharovu důslednou koncepci, poplatnou vyznívajícím novohumanistickým ideálům, která ovšem antiku nehistoricky zjednodušuje a odtrhuje od ní křesťanství. Na sérii článků Antika (Čas 1906) ukázal přednášející Macharovu cestu od znechuceného absolventa klasického gymnázia k obdivovateli řecké krásy a římské síly. Po průřezu tématikou obou hlavních básnických sbírek demonstroval především na básni Parrhasios, jak Machar dělal své básně, soustřeďuje se k určitému momentu významnému v životě jedince, "silné" osobnosti, i jak hluboce znal antický život jednak z četby řeckých a římských autorů (většinou v překladech), jednak z odborné literatury. V závěru podtrhl přednášející programovost Macharovu, jeho osobní zaujetí i formální stránku podání, kolísající od opravdové poezie, i když realisticky střizlivé, k expresi převážně prozaické.

(22.4.1975)

Zájem o antiku probudilo u Vrchlického gymnasium. Tento zájem vzrostl u něho ještě pobytem v Itálii v letech 1875 a 1876. K antice jej přiváděli i francouzští a jiní moderní básníci. Složil více než 300 básní s antickými náměty. Těmto básním dával nejrozmanitější tvary, zřídka antické. Verše užíval vždy přízvučného a zpravidla rýmovaného.

Překládání antických básní přenechával filologům, pouze ve sbírce Z niv poesie národní a umělé otiskl několik překladů z antické lyriky. Překladatelská praxe Vrchlického (jak z antické literatury tak z literatur moderních) je však velmi významná proto, že se stala základem pro teoretické řešení českého prozodického problému, které podal Josef Král.

V některých básních Vrchlického se objevují přímé nebo obměněné citáty z antických básníků. Nejčastějším námětem jeho antických básní jsou antické báje, zvláště řecké, které podstatně upravoval a prohluboval filozoficky a do kterých vkládal své vlastní životní zkušenosti. Podobně upravoval a obměňoval ve svých básních motivy čerpané z řeckých a římských dějin. Rád oslavoval ve svých básních i antické výtvarné umění, především klasické umění řecké. Často se nacházejí v jeho básních myšlenky antických filozofů a ohlasy věcné i slovní z antických básníků. Z antických básníků jsou to především řečtí básníci klasičtí a z římských jen ti, kteří se nejvíce blížili duchu řecké poezie klasické.

K římskému světu uměl Vrchlický vůbec užšího vztahu, celým svým světovým názorem kotvil v antice řecké. S oblibou se ve svých básních zabýval bojem křesťanství s pohanstvím a bojem Židů s Římany. Bližší než židovství a křesťanství mu bylo pohanství, svou píseň nazýval dcerou pohanů. V duchu Heineho a Nietzscheho stavěl proti sobě do protikladu pohanství a křesťanství (pojímané jako náboženství zákona, hříchu a milosti).

Stejně vydatně jako v básních lyrických nebo epických těžil Vrchlický z antiky také v dramatech. Deseti svým hrám z 24 dal antické náměty, třem dokonce i antický tvar.

Na závěr vyslovil referent mínění, že se antika Vrchlického dá charakterizovat jako antika převážně klasicistická a naivní, např. na rozdíl od programové antiky Macharovy nebo sentimentální a romantické antiky Zeyerovy.

Jan Šprincl, Vývoj překládání z antických jazyků do češtiny

(4.11.1975 a 9.12.1975)

Referent sledoval jednotlivé vývojové etapy překladatelství v souvislosti s ostatním vývojem naší vzdělanosti.

Jako ostatní literatury jednotlivých evropských národů začala i naše literatura překlady. Od prvních pokusů překládat jednotlivá slova se přecházelo k meziřádkovým glosám a od nich k pokusům o pomocný a školský překlad, ke kterým u nás

došlo v době humanismu. Podle koncepce humanistů samých byly jejich překlady pouze prostředky, které měly pomáhat současníkům při četbě "nedostižitelných" antických originálů.

V době obrozenské se stalo u nás překládání z antických jazyků do češtiny prostředkem sloužícím k rozvoji českého jazyka a literatury, měl tedy funkci vlastenecky užitekovou.

Na počátku obrozenského překladatelství se objevují Schönfeldovy sborníčky, které obsahují žákovské překlady ukázek z antické literatury. Další překlady z antických děl přinášely almanachy Thámovy a Puchmajerovy. V pozdějším období obrozenském dominuje překladatelské dílo jungmannovců, které znamená vrcholnou etapu obrozenského překladu. V této etapě vyrůstá překlad z antických děl jako květ tak zv. novohumanismu.

První filologické překlady, tj. překlady pořízené školními odborníky, se u nás objevily v první polovině 19. století (V.A. Svoboda, Fr. Šir, J. Chmela, K.Š. Macháček a j.). Všichni se řídili romantickou překladatelskou teorií podobně jako tehdejší překladatelé neodborní (A. Liška a J. Vlček).

V letech kolem r. 1848 se u nás v podstatě skončilo obrození národní a začalo obrození politické. Místo otázek jazykových se dostávaly do popředí otázky ideologické. A tak i překlad z antických literárních děl se stal především prostředkem, který sloužil k propagaci aktuálních myšlenek, a zájem překladatelů se začal soustřeďovat na tlumočené dílo samé, na jeho obsahovou náplň. Překlad se stal prostředkem umožňujícím poznat tlumočené dílo samé. Překladatelé přestali vybírat z antické literatury vynikající díla, na kterých by mohli ukazovat vyspělost českého jazyka, a místo toho začali vybírat a překládat ta antická díla, která se mohla ideologicky začlenit do současné kulturní situace. V této poobrozenské době už přední spisovatelé z antické literatury nepřekládali - až na nepatrné výjimky, jako byl např. V.B. Nebeský. Překládání z antických literatur se stalo výhradně věcí klasických filologů (zvláště J. Kvíčaly a jeho žáků), kteří nadále překládali v duchu romantické překladatelské teorie. Pro přílišnou doslovnost se jejich překlady odtrhly od vývoje ostatní národní literatury. Naproti tomu Nebeský podával překlady v duchu adaptační a substituční překladatelské teorie, podle které šlo o to, aby se v překladu objevily stylistické prostředky stejně hodnotné jako stylistické prostředky originálu.

Na průkopnickou práci poobrozenské překladatelské generace navázala generace vedená překladatelem Josefem Králem, která povznesla naše filologické překládání na vrcholnou úroveň a zase je začlenila do ostatního slovesného vývoje, ale nemohla vyrovnat předstih, který zatím získala ostatní naše literatura od konce obrození. Tuto skutečnost si uvědomili překladatelé první republiky. Ve snaze přiblížit své překlady co nejvíce modernímu čtenáři navázali na adaptační a substituční překladatelskou teorii V.B. Nebeského a na podobnou překladatelskou koncepci německého filologa a překladatele Wilamowitze Moellendorffa. Tato metoda jim umožnila vytvářet překlady literární a umělecké, které nacházely u současných čtenářů živou odezvu. V překladech scénických

se začal uplatňovat požadavek jazyka přirozeného a mluveného, takže se některé z nich vskutku dostávaly na českou divadelní scénu.

Za druhé světové války a po ní byla česká literatura obohacena o další překlady antických děl. Po únorové revoluci se uplatňovala nová společenská orientace v překladatelské oblasti tím, že se překladatelé snažili přizpůsobovat podání a formu antického díla prostým čtenářům, a také tím, že se překládala hlavně díla z tzv. úpadkových a přechodných dob antické kultury, díla i neklasická, neumělecká, popř. neliterární, v nichž se zrcadlí těžký život utlačovaných společenských tříd nezkresleněji než v dílech tzv. klasických.

Ve svém výkladu upozorňoval referent na to, jak pro zdokonalování překládání měl a má význam boj mezi různými překladatelskými teoriemi a zvláště boj mezi překladateli zaměřenými spíše filologicky a mezi překladateli se sklony spíše uměleckými, popř. divadelnickými. Sledoval také, jak se v překladech odrážejí výsledky teoretického studia antických děl.

- - -

Na druhém antickém večeru pořádaném brněnskou odbočkou JFK, který navazoval na první antický večer, byly recitovány ukázky z antické literatury ve výběru referentově a to v překladech, které vznikly v době od vzniku 1. republiky až do našich dní. Přednášeli: tři posluchačky latiny z brněnské filozofické fakulty a dva posluchači dramatického oddělení brněnské konzervatoře.

IN MEMORIAM FRANTIŠKA KŘENKA

Dne 4. června 1976 zemřel v Praze po těžké nemoci stařešina klasických filologů zemský školní inspektor v.v. František Křenek ve věku 92 a půl roku. ZJKF 6 (1964) přinesly vzpomínku k jeho osmdesátinám od ředitele Jar. Hory, který výstižně zhodnotil jeho pedagogickou, metodickou a organizační činnost v našem školství i činnost odbornou a sociální. Navazuje na tento článek a na smuteční projev, kterým se se zesnulým za JKF rozloučil dr. Lad. Vidman, chci doložit didaktické a výchovné zásady tohoto ušlechtilého a skromného člověka několika dokumentárními údaji z jeho životních osudů i činnosti.

Narozen 26.11.1883 v malé vesničce Újezdu u Vodňan ze selského rodu, doloženého již v polovině 17.stol., odchází pro nevšední nadání studovat na gymnasiu v Písku. Tam o Křenkově vynikajícím prospěchu v klasických jazycích svědčí epizoda, která snad přímo ovlivnila jeho pozdější rozhodnutí pro studium klasické filologie. Když byl v Písku na inspekci dr. E. Kastner, septimán Křenek vzbudil jeho pozornost svými vědomostmi tak, že ho Kastner sám vybízel ke studiu klasické filologie. Po maturitě r. 1902 čekalo na Křenka první vážné dilema. Rodina z hmotných důvodů (Křenek byl z jedenácti dětí) ho nutila k povolání kněžskému, mysl ho táhla do Prahy na filologii. Posléz dosáhl k ní od rodičů svolení, ale za cenu toho, že bude muset z valné části spoléhat sám na sebe. Než i v Praze po absolutoriu se ocitá před dalším dilematem: prof. Král vybízel svého vynikajícího žáka k vědecké práci, Křenek se však rozhodl pro poslání středoškolského učitele. K tomuto povolání si přinesl pevný vědecký základ v klasické filologii, nadšení, lásku k mládeži a sociální citění se smyslem pro nestrannost a spravedlnost. Tyto vlastnosti uplatnil - po kratším působení v Českých Budějovicích a v Plzni - v plné šíři na gymnasiu v Příbrami, které pod vedením ředitele dr. Šarše mělo vysokou úroveň. Tam zakotvil na delší dobu, tam též založil rodinu.

Doba, kdy Křenek začínal učit, se vyznačovala stupňovanými boji o postavení klasických jazyků na středních školách. Žádalo se, aby místo gramatického formalismu se podával žákům celkový obsah starověké kultury a aby se dosahovalo lepších výsledků zlepšováním metod.

Křenek jako žák Králův se postavil do tábora těch, kteří se snažili učit novými metodami. O jeho působení na žáky příbramského gymnasia svědčí četné jejich dopisy, zvláště z posledních decenníí Křenkova života. Nejzajímavější je dopis JUDr. A. Hynka z Kanady z roku 1968: "... Hned v prvních hodinách pod Vaším vedením zavanulo na mne cosi, co mě příznivě překvapilo. Viděl jsem nejen Vaše suverénní ovládnání učebního předmětu, ale i jeho přepodstatnění ve Vašem pojetí na skutečný předmět, ne školometský, nýbrž výchovný a duševně formativní. Pamatuji se, jak často unesen krásou myšlenky a slova textu překládal jste nám ex abrupto, pamatuji se, jaké bývalo ticho, když jste nám vykládal řeckou filosofii, a jak jindy odpoután od filosofie jste se obrátil k tvůrcům osobní lyriky Catullovi - myslím byl Vaším oblíbencem - Tibullovi

a Propertiovi." Jiný žák v r. 1973 vzpomíná, jak ho Křenek poutavými výklady v hodinách řečtiny nadchl "pro krásný ten jazyk a jeho zemi s bohatou kulturou pro celý život." Jindy ocenuje pisatel všestrannou Křenkovu péči třídního učitele: "... a hlavně nyní v pozdních letech plně ocenujeme Vaši péči o nás a dobrou vůli připravit nás dobře do dalšího života, což se Vám skutečně dařilo ... Jsem přesvědčen, že se svým učitelským úspěchem můžete být plně spokojen."

V Příbrami dělal Křenek po léta řediteli sekretáře a zasvěcoval se tak důkladně do školské administrativy. Není proto divu, že po převratu v r. 1918 byl záhy povolán na zemskou školní radu v Praze. Tam se také sblížil s J. Brantem, který svými statěmi "Z pedagogické praxe" ve Střední škole 30, 31 (1923) kladl základy metodice vyučování klasickým jazykům. Křenek pokračoval v Brantových intencích, když se stal sám, ve věku 42 let, školním inspektorem. Tím byl až do roku 1941, kdy za protektorátu byl předčasně penzionován. Jaké vážnosti si Křenek výkonem této funkce získal, svědčí slova prof. dr. V. Příhody v blahopřání ke Křenkovým 85-tým narozeninám: "... Nadto však tu je ještě Vaše úrodná práce na školské roli jako učitele a vrcholného inspektora. Vždy jsem si myslel, že povolání zem. škol. inspektora je nejkrásnějším ze všech. Vy jste do něho vnesl nového ducha, své hluboké odborné vědomosti, takt, smysl pro člověka, shovívavost ke křehkostem a pravou humanitu. Stal jste se tak vzorem jiným a nezapomenutelným člověkem."

Křenek s nevšední pečlivostí a záměrností sestavoval metodické pokyny pro inspekční návštěvy na školách: proto se stal po osvobození lektorem metodiky vyučování klasickým jazykům na pražské filosofické fakultě. Jak si sám cenil tohoto pověření, plyne z jeho dopisu jednomu bývalému žáku: "... Tohoto poslání jsem si nejvíce vážil, neboť jsem tím získal příležitost za svého působení na fakultě připravit celou řadu mladých klasiků k jejich životnímu úkolu nejen po stránce didaktické, nýbrž především, jak si mají upravit svůj osobní vztah ke svým žákům."

Filologickou studií začínal Křenek svou životní dráhu, a když odešel na trvalý odpočinek 1.10.1948, k filologii se zase vrátil účastí na úpravách textu Kralické bible. Této velmi náročné a vyčerpávající činnosti se s podivuhodným úsilím věnoval až do 85. roku svého života.

Křenkovi bylo jako málokomu dopřáno, že mohl sledovat i celoživotní činnost těch, které vychovával nebo jimž byl rádcem a přítelem. Jeho myšlení a jednání bylo vždy prodchnuto vzácné humánními vztahy a laskavostí. A tak vděčná naše vzpomínka naň bude vždy spojena s odrazem verše básníka Menandra: "Hos charien est' anthrópos, an anthrópos é."

Č. Vránek

ZPRÁVY

XIV. mezinárodní konference EIRENE, Jerevan 18.-23.5.1976

Mezinárodní komitě pro podporu klasických studií v socialistických zemích, tzv. Komitě EIRENE, pověřilo uspořádáním své již XIV. konference sovětské kolegy, kteří za místo konání konference zvolili Jerevan. Nebylo to jistě náhodou - sovětská Arménie patří k těm oblastem SSSR, které byly po dlouhou dobu pod bezprostředním vlivem klasického antického světa. Na konferenci se sjelo okolo 320 badatelů, z toho takřka 80 zahraničních. Československá delegace byla devítičlenná.

Konferenci zahájil v úterý 18.5. dopoledne v budově prezidia Arménské akademie věd předseda organizačního výboru akademik B.B. Piotrovskij, ředitel leningradské Ermitáže. Po něm přivítala účastníky jménem předsednictva rady ministrů Arménské SSR R.Ch. Světlova a jménem hostí pozdravil konferenci prof. V. Georgiev z Bulharska. Nato přednesli společný referát o helénistických prvcích v materiální i duchovní kultuře dávné Arménie B.N. Arakeljan a G.Ch. Sarkisjan z Jerevanu, načež následovaly přednášky E. Welskopfové z Berlína o sebevědomí závislých, zotročených a podmaněných v antickém Řecku a E.M. Štajermanové z Moskvy o krizi otrokářského výrobního způsobu.

Odpoledne začala práce sekci. Poloha a historický význam Arménie měly asi vliv na volbu hlavního tematu konference, jímž byl vztah antického světa a Východu, probíraný v I. sekci. Tato sekce, která se navíc dělila na historickou a kulturní podsekcí, byla nejvíce obleslána, zaznělo v ní celkem 82 referátů. II. sekce, která měla na programu krizi otrokářského výrobního způsobu, zasedala pouze po 3 půldny a bylo v ní proneseno 18 referátů. III. sekce, zabývající se zobrazením člověka v antické literatuře a umění, byla zaměřena převážně literárně-vědně a posluchači v ní vyslechli celkem 41 referátů. Ve IV. sekci, jejímž tematem byly nové metody a objevy v oblasti klasické linguistiky, bylo předneseno 27 referátů. Bohatě byla obleslána V. sekce, do níž se soustředily zprávy o nejnovějších archeologických nálezích, především z těch oblastí SSSR, které byly pod přímým vlivem antického světa. I tuto sekci bylo nutno pro množství přihlášených sdělení rozdělit do dvou podsekcí, v nichž bylo předneseno 62 referátů.

Celkem bylo ve všech sekcích proneseno 230 referátů. Program konference byl tak pestrý a bohatý, že není opravdu možné uvádět zde všechny řečníky a témata jejich referátů; zmíním se proto jen namátkou o několika z nich: V.N. Jarcho z Moskvy hovořil o metodologických problémech studia raní řecké literatury; A.I. Paľovskaja z Moskvy o rentabilnosti otroků a kolonů; I. Biezuńska-Maľowist z Varšavy o kriteriích krise otrokářství; Z. Ritóok z Budapešti o obrazu člověka v Eurípidově Alkestidě; J. Harmatta z Budapešti o Herodotovi a raně řecké novele; J. Irmscher z Berlína o obrazu člověka v době Justinianově; K.P. Polonskaja z Moskvy o ob-

čanských ctnostech u Plauta; F. Kühnert z Jeny o Quintiliánovi; I. Fischer z Bukurešti o problémech diachronní fonologie pozdní latiny; B. Iliescu z Bukurešti o východním plánu Alexandra Makedonského; V. Velkov ze Sofie o konci otrokářských vztahů v Thrákii; L. Rychlewska z Wroclawi o úloze básníka v římské komedii; G.D. Bělov z Leningradu o severní oblasti Chersonesu aj.

Členové československé delegace přednášeli ve všech pěti sekcích: A. Bartoněk o problematice řeckých dialektů, J. Burian o panegyricích jakožto prameni pro studium krise římské říše, B. Borecký o stylu římských historiků, M. Dufková o motivu sedící bohyně s dítětem v řeckém drobném umění, A. Frolíková o hlediscích interpretace Isokrata, H. Kurzová o problémech řecké syntaxe a P. Oliva o vlivu orientální kultury na počátky řecké civilizace.

Jedním z velkých kladů konference bylo, že zde získalo příležitost promluvit mnoho mladých badatelů, zvl. ze SSSR. Ve všech sekcích probíhaly živé diskuse, k čemuž nemálo přispělo i to, že všichni účastníci konference obdrželi předem vytištěný svazek tezí všech přihlášených referátů.

Poslední pracovní odpoledne bylo opět společné; promluvil na něm V. Georgiev ze Sofie o tom, jak čte disk z Faistu, M.D. Petruševskij ze Skoplje o identifikaci a etymologii některých místních názvů v mykénské a klasické řečtině, M. Bernardová přečetla referát K. Michalowského z Varšavy o nejnovějších archeologických objevech v Sýrii a v Egyptě a D.B. Šelov a I.T. Kruglikova referovali o nejnovějších výzkumech sovětských archeologů v oblasti antické kultury. Na závěr poděkoval J. Harmatta organizátorům konference za vzornou péči a oznámil, že došlo k založení paralelního orientalistického komitě, tzv. Komitě ŠULMU.

Nedílnou součástí konference byly také 3 autokarové výlety do okolí Jerevanu, při nichž se mohli účastníci konference seznámit s urartskými a římskými památkami v Garni, se svéráznou arménskou církevní architekturou v Gedardu, Zvartnoci a Ečmiadzinu i s přírodními krásami jezera Sevan. Při okružní jízdě městem ukázali organizátoři konference všem hostům také urartské pevnosti Erebuni a Tejšebajni (= Karmir Blur), z nichž prvá, založená roku 782 př.n.l., dala městu jméno. Provedli je také bohatými sbírkami Historického muzea a světoznámou knihovnou rukopisů Matenadaran. Nevztíravým způsobem seznámili účastníky konference s nejdůležitějšími daty pohnutých arménských dějin, která připomínají působivé památníky. Navíc zahráli studenti moskevské university všem hostům muzikálovou úpravu Hrotsvitina Dulcitia a Plautových Bakchid a v sobotu večer předvedl arménský státní balet působivé ukázky historických arménských tanců.

Při příležitosti konference se konalo také zasedání mezinárodního komitě EIRENE, na kterém bylo rozhodnuto, aby se příští, XV. konference konala v roce 1978 v Bulharsku.

A. Frolíková

Nakladatelství Svoboda již po sedm let s úspěchem vydává díla antických klasiků v edici Antická knihovna. Zprostředkuje tak dnešnímu člověku styk s antickou slovesností a poskytuje nejširší veřejnosti možnost proniknout ke kořenům myšlenkového bohatství řecko-římské kultury.

Nyní Svoboda zpestřila svou antickou paletu o další počin: v rámci Antické knihovny vydala Čtení o antice 1, 1974 (32 str.) jako druhou prémii pro své odběratele.

V úvodu čteme, že Čtení "nebude jen informovat o plánech nakladatelství Svoboda v oblasti antické literatury a celé antické kultury, ale klade si za cíl pomoci rozpoznat dosah právě vydávaných svazků a pochopit jejich smysl". Se zřetelem k tomuto cíli je převážná část 1. čísla Čtení o antice věnována Sofokleovi jako básníkovi ročníku AK 1975. Sedm článků přináší informace o Sofokleově životě a jeho díle, o osudech díla, o Sofokleově překladateli Ferdinandu Stiebitzovi a o novodobém zpracování sofokleovské tematiky. Tyto články doplňuje chronologický přehled inscenací Sofokleových dramát na českých profesionálních scénách od roku 1889.

Další díl, nazvaný Antika a dnešek, nabízí zajímavé zprávy o nejnovějších významných archeologických objevech na řeckém ostrově Théře, o Galerii antického umění v Hostinném, o římském osídlení na našem území a o některých podrobnostech vlády severovské dynastie v římské říši. Články jsou proloženy drobnými informacemi o různých oblastech antické historie a kultury, o současném stavu bádání na poli antiky a sentencemi antických autorů. Číslo je uzavřeno programem 7. ročníku Antické knihovny. Autory článků a zpráv jsou odborníci našich předních vědeckých pracovišť.

Nápaditá a poutavá typografická úprava si klade za úkol přitáhnout divákovu pozornost k textu. Pouze tuto úlohu lze přisoudit mapce římského dunajského limitu, zpracované s výraznou uměleckou invencí.

Výtvarná fantazie modifikovala totiž obraz limitu a území kolem něj do té míry, že po geografické stránce je naprosto nepoužitelná.

Čtení o antice je sympatickým počinem Svobody při popularizaci antiky mezi širokou čtenářskou obcí a je zároveň ojedinělým krokem svého druhu na cestě dnešku k antice. Jeho čtenář získá detailní poznatky o starověké historii a kultuře které nenalezne v encyklopediích a leckdy ani v souborných monografiích, zejména pokud jde o odkaz antiky a její vliv na pozdější kulturu. S nadějí očekáváme, že po tomto prvním kroku udělá Svoboda i další, neméně zdařilé.

J. Šmatlák

"Lyrica antiqua" v Plzni

29.4.1976 bylo na II. gymnáziu v Plzni, ulice Pionýrů 2, úspěšně provedeno literární pásmo "Antická lyrika". Iniciátorem tohoto vystoupení byl mladý profesor latiny a češtiny Petr Krátký, pořadatelé Žákovská a učitelská organizace SSM. Besídka se uskutečnila v naplněné klubovně SSM za účasti studentů všech ročníků. Pásmo sestavil a průvodním slovem opatřil prof. Krátký, jako recitátoři s ním spolupůsobili tři studenti.

Pásmo bylo připraveno velmi pečlivě, přístupně a přitažlivě. Úvodní i průvodní slovo měl prof. Krátký. Po stručném úvodu podal expozé o společenských, politických a ideových předpokladech vzniku a vývoje řecké slovesné tvorby. Výklad byl ilustrován vhodně volenými ukázkami s poučením o autoru a jeho básnickém díle. Zazněly ukázky nejstarší anonymní řecké lyriky, známé úryvky z Archilocha, Mimnerma a Theognida; monodická lyrika byla zastoupena nejznámějšími verši Alkaiovými, Anakreonovými a Sapfínymi, chorická ukázkou z tvorby Simonidovy. Pásmo z řecké lyriky bylo zakončeno exkursem o řeckém názoru na osud, smrt a posmrtný život.

Úvod k druhé části besedy, k pásmu z římské lyrické tvorby, tvořila charakteristika římského národa a podmínek zrodu římské literatury. První ukázky představily posluchačům Catulla, následovalo objasnění politické situace v Římě a jejího vlivu na vývoj literární tvorby. Vrcholnou římskou lyriku reprezentovaly známé verše Tibullový, Propertiova Regina elegiarum a ukázky z Horatia.

Celé pásmo bylo doprovázeno Ravelovým Bolerem. Na závěr zdůraznil profesor Krátký významný podíl antické tvorby na rozvoji moderních světových literatur. Večer symbolicky uzavřelo první stasimon ze Sofokleovy Antigony.

Jednoznačně pozitivní odezva u posluchačů svědčí o tom, že antika může mládež zaujmout i dnes. Pokud se jí bude předkládat tak promyšleně a nenásilně, jako tomu bylo v Plzni, najde určitě nové přívržence i v jejich řadách.

I. Zachová

Josef Franta Šumavský a klasická filologie

Josef Franta Šumavský, nejen Čelakovského soupeř, ale především přítel, u kterého našli při pražských studiích domov synové Boženy Němcové a na něhož uznale vzpomněl podobiznou ještě třicet let po smrti Jan Neruda, měl přes své zcela nepochybné filologické kvality a vřelé národní citění i osobní nezištnost smůlu po celý život. Provázela ho až za hrob, takže jeho Všeslovanský slovník, jemuž věnoval tolik sil a kterému platila i jeho poslední slova, zůstal torzem. A tak se mu teprve nyní dostává alespoň pozdního zadostiučinění monografií, kterou mu věnoval Miloslav Kaňák (Josef Franta Šu-

mauský, Praha, Melantrich 1975 - Odkazy pokrokových osobností naší minulosti; str. 286).

Hlavní význam Šumavského je v pedagogice a ve slovanské filologii, ale měli by na něho pamatovat i klasičtí filologové. Třebaže na pražském Akademickém gymnasiu učil jen dva roky, především češtině, a to ještě jen jako výpomocný učitel, napsal pro Časopis českého musea 19, 1845, 32-42 článek "Přirovnání českého slovesa k latinskému" a pro ČČM 25, 1851, č. 4, 42-61 "Příspěvek k lepšímu poznání slovanského slovesa a jeho poměru ke greckému". Po odborné stránce je jim samozřejmě dnes možno leccos vytýkat, Frantovi však zůstává nepopiratelná zásluha, že v nich přihlížel v míře v té době zcela nezvyklé k mateřskému jazyku žáků a využíval jeho jevů pro to, aby začátečníci snáze chápali gramatiku klasických jazyků. Nejdůležitější grécistickou prací Franty Šumavského bylo pak "Slovo o řecké mluvnicku", které vyšlo v Časopise ku prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích 2, 1849/50, 91-98 a které příznivě přijal Georg Curtius v Zeitschrift für österreichische Gymnasien 1, 1850, 23-24 (srov. Karel Svoboda, Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové, Praha 1957, str. 114). Franta v tomto článku zdůrazňoval, že je třeba důsledně označovat řecké přízvuky a ve výslovnosti rozlišovat krátké a dlouhé slabiky, a zabýval se původním zněním řeckého υ . Jsme vděční Kaňákovi, že tento nejdůležitější klasicko-filologický článek Frantův ve své knížce přetiskl (str. 220-228), a jen litujeme, že se řecká abeceda za těch pět čtvrtin století, které uplynuly mezi prvním a druhým vydáním tohoto článku, stala pro naše tiskárny tak obtížnou věcí, že jsou v nynějším přetisku popleteny přídechy, přízvuky i délky.

Letos uplývá už 180 let od Frantova narození (27. listopadu 1796). Jak vidíme ze Svobodovy Bibliografie českých prací o antice za léta 1775-1900, Praha 1947, č. 261, 262, 364, jsou jeho články vůbec prvními česky psanými pracemi o řecké a latinské mluvnicku, které v Čechách vyšly. Tím větší vděčností jsme povinováni Frantovi Šumavskému a tím raději jsme, že nám jej Miloslav Kaňák připomněl.

A. Vidmanová

Jan Burian, Publius Ovidius Naso. Praha, Československý spisovatel 1975 (Klub přátel poezie, Výběrová řada). Stran 277 + 32 tab. Cena Kčs 21.

Po řadě populárních knih historického zaměření si Burian tentokrát vybral básníka par excellence, ale nezapřel ani v této půvabné knížce svůj historický zájem. Ovidiův portrét je vykreslen na pozadí pohnuté doby začátků principátu.

Knihna se člení pouze na tři velké oddíly, nazvané Proměny v životě a díle Ovidia Nasona, Básníkovo tajemství a Doba a lidé. Nejrozsáhlejší je oddíl první, v němž se probírá celý život a tvorba básníka. Novum proti běžným literárním dějinám je výstižná charakteristika Ovidiova rodiště Sulmony a vlivu, který zanechal v celém jeho životě otcovský dům a v barvitých líčeních přírody rodná krajina. Všechny básnické sbírky jsou charakterizovány svými hlavními rysy, nepodává se jejich podrobný obsah, vyzdvíženy jsou jen nejdůležitější momenty, popř. báje, jako v Proměnách, a to s četnými ukázkami v překladu. Překlady jsou vesměs (až na nepatrné výjimky dosud nepřeložených drobností) citovány podle souboru Ovidiova díla vydaného v odeonské knihovně klasiků (aniž se uvádí překladatel). Poměrně nejstručněji - vzhledem k jejich rozsahu a významu - Burian probírá Kalendář a Proměny, zato správně zdůrazňuje, že Žalopěvy a Listy z Pontu stávají neprávem v pozadí zájmu. K těmto dvěma sbírkám se stále vrací, zvláště když pak zkoumá, co mohlo být příčinou Ovidiovy relegace. Už před tím zapojil do vyličení básníka života rozsáhlý exkurs o poměrech na císařském dvoře a o Augustově rodině, zvláště podrobně co se týká otázky Augustova nástupce na trůně. Po probrání všech dosavadních teorií, často zcela nereálných, dochází Burian k závěru, že příčinu Ovidiovy relegace neznáme a asi nikdy nebudeme moci poznat. Tuto kapitolu, v níž se mohlo uplatnit historické zaměření autorovo a jeho výborná znalost tehdejších poměrů, pokládám za nejlepší z celé knihy. Poměry v době raného principátu osvětluje konečně i poslední oddíl, rozdělený na velká hesla navzájem se doplňující, která umožňují i nezasevěnému čtenáři pochopit bez jiných poznámek celý výklad podaný v knize.

Burian píše obratně a dobře se čte. Ovidius je výstižně charakterizován podle jednotlivých sbírek i celkově jako člověk, i když bychom někde čekali hlubší literární rozbor. Také srovnání Ovidia s Horatiem a Vergiliem je dosti zjednodušeno (zvláště na str. 39). Nejlepší je zasazení Ovidia do doby, v níž žil a tvořil.

Populárním rázem knihy je dáno, že pouze velké citáty z Ovidia, vyčleněné na začátku základních oddílů a významnějších úseků, jsou přesně určeny. Všechny ostatní ukázky překladů v textu postrádají čísla veršů, což ztěžuje kontrolu i jen tomu, kdo si chce ze zájmu najít kontext v překladu. Podobně není v knize vůbec seznam literatury; i odborníci by rádi našli v přehledu novou literaturu o Ovidiově vyhnanství.

Filologa ovšem zajímá i otázka přepisu řeckých a latinských jmen. Pro řecká jména zvolil Burian jednu ze dvou nynějších možností, totiž důsledný přepis bez délek, takže píše i Apollona bez čárky. S touto zásadou lze souhlasit pro její důslednost, protože se nekomolí řecká slova a zachovávají se všechny gemináty i th. Tento způsob psaní může dobře obstát vedle způsobu propagovaného v Encyklopedii antiky a v nynějších překladech, kde jsou důsledně značeny řecké délky. Pisatel této recenze se sám přiklání k čárkám, ale nenamítá nic proti důslednému psaní bez nich; pouze polovičitost a vysloveně špatný přepis přináší zmatky. Nedůslednosti se však Burian dopustil u jmen latinských, když, jak výslovně poznamenává, píše latinské C jako K v těch případech, kdy se jako K vyslovuje. Pak píše Oktavianus s K, ale s latinskou koncovkou; zvláště ruší tento přepis u jmen jako Horatius Flakkus a v sousedství moderního názvu Capri psaného zcela samozřejmě s C (str. 270 - o kus dál je jmenován Velleius Paterculus).

Po věcné stránce máme jen některé drobné připomínky. Na str. 261 se mluví o tom, že mnozí Římané byli odkázáni na bezplatné přiděly z císařských zásob; avšak z těchto přidělů, jež měly spíše symbolický ráz, nešlo žít. Na téže stránce se dovidáme, že chrám Marta Ultora na Augustově foru byl zasvěcen nedlouho před bitvou u Filip; je třeba upřesnit, že chrám byl tehdy jen zaslíben, protože zasvěcen byl až po vystavění o 40 let později. Nemilé tiskové chyby: str. 86 epilii, str. 104 v Kenchearech.

L. Vidman

Josef Češka, Římský dominát. Brno 1976 (Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, fakulta filozofická). - 166 stran rotaprintu v 8°. - Cena Kčs 8,50.

Tato hutně psaná skripta pro posluchače filozofické fakulty brněnské univerzity obsahují přehled pramenů, základní literatury a (místy až příliš stručně podaných) dějin římské říše ve třetím a čtvrtém století našeho letopočtu. Hlavní pozornost se věnuje vládě císařů Diokletiana, Konstantina Velikého, Juliana Apostaty a Theodosia Velikého, s jejichž jmény jsou spojena nejen zásadní opatření hospodářsko-správních povahy, která vedla k pokračující feudalisaci antického světa, nýbrž také různá řešení vztahů mezi dozrívajícími ideologiemi klasického starověku a východními kultury a myšlenkovými proudy, zvláště křesťanstvím. Češka je s touto problematikou, která hrála ve 3. a 4. století důležitou úlohu, velmi dobře seznámen jako náš dnes nejlepší interpret historického díla Ammiana Marcelina a jako autor několika monografických studií o hospodářských a sociálních otázkách vnitřních dějin tehdejší římské říše. Litujeme jen, že není věnována soustavnější pozornost vývoji římské literatury 3. a 4. století, ačli ovšem není úmyslem autorovým promluvit

o ní až v ohlašovaném dalším svazku, ve kterém se pojedná "o konečném rozkladu římské říše."

Češkova skripta jsou psána jasně a dobře se čtou; obsahují základní údaje o pramenech a moderní literatuře a vyplňují vítaným způsobem mezeru v naší odborné i populárně naučné literatuře, určené nejen pro studenty, ale i pro širší čtenářskou obec. Škoda jen, že pro ni zůstanou asi většinou "neznámou" publikací. Bylo by proto v zájmu přátel antické kultury i v zájmu všech, kdož se chtějí blíže seznámit s problematikou počínajícího středověku, aby se Češkova publikace objevila na knižním trhu i v rozšířené podobě, doprovozená obrazovými přílohami.

J. Hejnic

Lidia Winniczuk, *Lingua Latina. Łacina bez pomocy Orbiliusza*. Warszawa, Państwowe wydawnictwo naukowe 1975. 394 s. + 1 příloha.

Známa polská klasická filološka předkládá tímto dílem veřejnosti moderní učebnici latiny pro samouky. Kniha má především rozvíjet schopnost studujícího porozumět textu a překládat z latiny. Je rozdělena do dvou částí - část první obsahuje materiál gramatický, část druhá doplňuje morfologické a syntaktické výklady části předchozí a vychází již z upravených výňatků z latinských autorů.

Povšechný úvod poučuje studujícího o dějinách a vývoji latinského jazyka, odmítá označení latiny jako "mrtvého jazyka" a přináší doklady o jejím uchování a přežívání. Následuje výklad o latinské abecedě a výslovnosti. Vhodné je připojení latinské gramatické terminologie.

První část učebnice obsahuje 60 lekcí. Převážná většina lekcí je uvozena okřídlenými slovy s překladem. Lekce se skládají z gramatického výkladu s paradigmaty, srozumitelných a podrobných poznámek k probraným jevům, z latinského textu určeného k překladu, z cvičení a do lekce 11 i ze slovíček. Od lekce 11 je nutno vyhledat neznámá slovíčka vzadu ve slovníčku. Hned od počátku je do lekcí zařazeno poučení o římských reáliích. Lekce jsou většinou zpestřeny ilustrovanou latinskou anekdotou.

Vynikající je volba textů k překladu, dobrý nápad je končit lekci výkladem z reálií. Náměty textů jsou jednak antické, jednak, v menší míře, všeobecné. Výborná jsou cvičení, která upozorňují na latinské základy mezinárodních a zdomácnělých slov. Autorčin metodický postup lze v zásadě akceptovat bez námitek, pouze je možno polemizovat s tím, že u většiny slov neudává autorka kvantitu. Kvantita se uvádí pouze u některých tvarů v paradigmatech, a to nejednotně a i nesprávně (tak str. 71 laudāntur, pokud ovšem tak není označena poziční délka slabiky, aby byl odůvodněn přízvuk). Autorka rovněž neuvádí u substantiv ve slovní zásobě lekcí rod.

Jde sice vždy o substantiva již probraných deklinací, je v přehledu vysvětleno, jak určit rod podstatných jmen, a jsou probrány výjimky, nicméně tato praxe zvláště u začátečníků nedovolí vypěstovat užitečný návyk osvojit si u substantiv nominativ, genitiv a rod. Opomenutí a nevykori-govaných nedostatků je v knize málo (např. str. 23 dāre, str. 88 pořádek slov ve verši Tempora mutantur ..., str. 92 nadpis Indicativus perfecti passivi, přičemž se probírá ind. pf. act., str. 99 gen. od vilis - vill-is, str. 132 v nadpisu lekce chybi passivi).

Druhá část obsahuje mírně zjednodušené výňatky z Caesara, Cicerona, Horatia, Livia, Nepota, Ovidia, Sallustia, Suetonia a Vergilia. Každý z nich je opatřen úvodem a jsou řazeny chronologicky podle obsahu od počátků Říma po dobu Augustovu. V ukázkách zcela převažuje próza. K úryvkům jsou připojeny výklady o dosud neprobraných gramatických jevech.

Přitažlivou součástí knihy je oddíl nazvaný Varia. Studující v něm najde okřídlená slova, latinská přísloví, k nimž má určit polské ekvivalenty, jež si pak může ověřit v klíči, nápisy a hesla, nejužívanější latinské zkratky a jako doklad životaschopnosti klasického jazyka několik latinských článků se současnou tematikou - např. o kosmickém věku (str. 292 - kosmonaut Beljajev, ne Beljanow), o škodlivosti kouření, policie varuje a hledá, inzeráty ap. Tyto články nejsou přeloženy v klíči.

Klíč zahrnuje volnější nebo volné i doslovné překlady latinských cvičných textů, překlady polských cvičení do latiny, volné zpětné překlady okřídlených slov každé lekce do latiny a překlady anekdot. Druhá část klíče obsahuje částečně explikativní překlady latinských autorů, komentář k okřídleným slovům, k nápisům a heslům a překlad návodu k přiložené hře typu Člověče, nezlob se "Ulixis reditus".

Učebnice přináší také stručný úvod do metriky s poučením o základních pojmech a hlavních rozměrech se schematy a příklady.

Slovník je jednostranný, latinsko-polský, k první části knihy; u substantiv jsou vyjma zcela jasné případy uvedeny rody. Knihu uzavírá rejstřík gramatických termínů.

Jako celek působí tato zdařilá moderní učebnice velmi svěže, k čemuž přispívá i vzorná grafická úprava a sympatické ilustrace.

I. Zachová

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKf ZA ROK 1975

Volební valné shromáždění se konalo 27. února 1975. Zvolilo nový výbor, schválený vědeckým kolegiem historie ČSAV, který pracoval i nadále pod vedením svého předsedy prof. dr. K. Janáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je neustále spojena s velkými potížemi. Počet členů JKf činil ke dni 31. 12. 1975 359, z toho 262 v Praze a 97 v Brně.

Hlavní náplní práce byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražské ústředí uspořádalo 7 přednášek, které byly vždy hojně navštíveny.

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc. dr. O. Pelikána, uspořádala celkem 6 přednášek. Zvláště je třeba vyzdvihnout přednáškový večer s recitacemi ukázek překladů; přednesli je 2 posluchači dramatického oddělení brněnské konservatoře a 3 posluchačky filozofické fakulty. Pobočka pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem a s gymnasiem v Králově Poli, kde je rozšířené vyučování latině a řečtině.

Obdobná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci, vedená dr. S. Sedláčkem, byla rovněž prostřednictvím Krajského pedagogického ústavu ve stálém styku s učiteli latiny Severomoravského kraje, uspořádala 4 přednášky. Byla navázána trvalá spolupráce s katedrou bohemistiky filozofické fakulty Univerzity Palackého na řešení dílčího úkolu státního plánu.

Obdobná skupina pro medievalistiku, vedená dr. P. Spunarem, uspořádala 9 přednáškových večerů spojených s diskusí. Skladba přednášek byla vyváжена a uplatnily se všechny medievalistické disciplíny. Přednášky měly vesměs vysokou vědeckou úroveň a byly také hojně navštíveny, potěšitelný je zvláště zájem studentů. S přednáškou dr. A. Hejny byl spojen úspěšný jarní zájezd na hrad Vízmburk a do Oblastního muzea v Trutnově, uskutečněný ve dvou autobusech. Výlet přispěl nejen k prohloubení poznatků z přednášky, ale byl i příležitostí pro bližší seznámení s mladšími pracovníky a studenty. Skupina bude i nadále pokračovat v těchto akcích, pro další rok plánuje výlet do Blatné a západních Čech.

Přednášky v medievalistické skupině: A. Hejna, Současný archeologický výzkum v období přemyslovských Čech (14. ledna 1975); I. Hlaváček, K dějinám středověkých knihoven v českých zemích (11. února 1975); J. Hásková, Česká středověká numismatika a její problémy (2. dubna 1975); J. Hádek, Problémy rekonstrukce středověkého textu (15. dubna 1975); V. Cinke, Panovnícká moc v Byzanci (13. května 1975); J. Homolka, Z dojmů medievalisty z Itálie (10. června 1975); R. Turek, Podstata karolinské a otonské renesance (7. října 1975); J. Vintr, Nejstarší staročeské evangeliáře (11. listopadu 1975); P. Trost, Německá poezie na dvoře Václava II. (16. prosince 1975).

Školská skupina spolupracovala s Kabinetem románských jazyků Krajského pedagogického ústavu v Praze 1, který uspo-

řádal za vedení dr. J. Taišlové 5.března 1975 pracovní poradou o didaktických testech. Po dobu její nepřítomnosti se semináře pro profesory latiny nekonaly. Pokyny k individuálnímu studiu a aplikaci doporučených metodických postupů byly sděleny při úvodních instruktážích. Pro výuku latině byl vydán v květnu 1975 soubor didaktických testů.

Redaktorem Zpráv JKF byl v roce 1975 prof.dr.L. Varcl, ve funkci redakčního tajemníka vystřídal dr. A. Vidmanovou dr. J. Bažant, jemuž pomáhala prom.fil. I. Zachová. Členům JKF bylo v tomto roce expedováno 1. číslo XVII. ročníku (1975) a číslo 1 a 2-3 XVI. ročníku (1974). Číslo 2 a 3 XVII. ročníku je ve výrobě v tiskárně Stráž v Sokolově. Sokolovská tiskárna slíbila, že bude Zprávy tisknout i nadále, ovšem pouze pod podmínkou, že bude zajištěna vazba v jiném podniku. Vazbu se díky laskavosti Dr. D. Řezníčkové podařilo předběžně dohodnout s podnikem Tomos v Praze.

Bibliografická komise měla 22 členů jako v předešlém roce. Pod redakcí dr. E. Stehlíkové a dr. L. Vidmana vyšla tiskem Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1972-1973, a to nákladem Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV. Nemohla však být rozeslána členům, protože presidium ČSAV nepovolilo přes četné urgencye dosud její bezplatnou distribuci. Za tohoto stavu by bibliografie nemohla sloužit těm, jimž je určena, a proto další sešit (za léta 1974-1975), který je v přípravě, nevyjde nákladem Kabinetu, ale uvažuje se o publikování ve zvláštním čísle Zpráv JKF.

Činnost knihovny JKF, již nyní vede prom.fil. J. Šmatlák, záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna je průběžně doplňována vlastními nákupy československé produkce z oboru. Dalším zdrojem získávání knih je výměna publikací se zahraničními institucemi a dary členů. Knihovna vzrostla v roce 1975 o 16 svazků v hodnotě 596,-- Kčs a měla ke dni 31. 12. 1975 26.684 inventárních čísel v celkové hodnotě 160.358,12 Kčs.

Slovenská jednota klasických filolůgův je samostatnou společností, ale její předseda, prof.dr. M. Okál, je prvním místopředsedou JKF. Slovenská JKF tiskne také ve Zprávách JKF své příspěvky a zprávy, odebírá je pro své členy a přispívá na ně i finančně.

Jednota klasických filolůgův je členem FIEC (Fédération internationale des associations d'études classiques). Stálým zástupcem JKF ve FIEC je prof.dr. P. Oliva.

L. Vidman

Zpráva o hospodaření JKF za rok 1975

Počáteční hotovost k 1.1. 1975	Kčs	4.155,10
Doplatek ČSAV k počáteční hotovosti	Kčs	1.920,40
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.500,--
Prodej publikací (Zprávy JKF)	Kčs	7.484,--
Ostatní příjmy (prodej ze skladu).....	Kčs	1.626,--
Dotace ČSAV	Kčs	<u>32.900,--</u>
Příjmy celkem	Kčs	<u>54.585,50</u>

Výdaje:

Inventář	Kčs	-
Mzdový fond	Kčs	24.501,--
Odměny za práce	Kčs	2.030,30
Cestovní výdaje	Kčs	2.825,20
Materiálové výdaje	Kčs	1.343,10
Práce a služby	Kčs	2.582,70
Finanční náklady	Kčs	2.760,10
Tisk Zpráv JKF	Kčs	<u>550,--</u>
Výdaje celkem	Kčs	<u>36.592,40</u>

Zůstatek k 31.12.1975	Kčs	17.993,10
z toho: na běžném účtu u St. spořitelny	Kčs	17.701,36
v pokladně	Kčs	191,44
záloha Brno	Kčs	100,30

Základní prostředky:

Inventář (základní prostředky, drobné a krátkodobé předměty)	Kčs	53.602,53
Materiálové zásoby (sklad učebnic a ZJKF)	Kčs	108.882,70
Knihovna (vč. Brna)	Kčs	<u>160.358,12</u>
Základní prostředky celkem	Kčs	<u>322.843,35</u>

Jmění k 31.12.1975:

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	17.892,80
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	100,30
Základní prostředky	Kčs	<u>322.843,35</u>
Jmění celkem	Kčs	<u>340.836,45</u>

B. Mouchová

Dodatek ke zprávě o hospodaření JKF v roce 1975

Jednota klasických filologů mohla plnit v r. 1975 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV (32.900,- Kčs) a díky zdrojům jejích příjmů, tj. členským příspěvkům, prodeji publikací a učebnic. Vlastní příjmy JKF se ve srovnání s plánovanými zvýšily o 610,- Kčs, a to hlavně prodejem publikací ze skladu JKF.

Je nutno konstatovat, že počet členů, kteří neplatí členské příspěvky, se zvýšil. V pražském ústředí dluží 38 členů 1.290,- Kčs (z celkového počtu 262 řádných členů) v brněnské pobočce dluží 18 členů 515,- Kčs (z celkového počtu 97 řádných členů). Podle platných szanov je třeba vyvodit důsledky vyplývající z neplacení členských příspěvků od r. 1973 u 13 členů pražského ústředí a 3 členů brněnské pobočky. V příštím roce bude opět nutno upomínat placení členských příspěvků 6x do roka, jako tomu bylo v roce minulém.

Hodnota celkového jmění JKF se snížila v porovnání s rokem 1974 o 6.155,40 hlavně zvýšeným prodejem ze skladu publikací. Výbor JKF přesto disponoval ke dni 31.12.1975 určitou finanční rezervou k úhradě nákladů za tisk Zpráv JKF (XVII, 1975).

Ke dni 31.12.1975 byla provedena revize inventury majetku, umístěného v Opletalově ul. č. 57, v knihovně JKF. Podrobnou revizi inventáře obstarala hospodářka dr. B. Mouchová a členové inventarizační komise. Knihovní komise provedla namátkovou revizi knihovny, se zaměřením zejména na signaturu C - slavistika a medievalistika.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla i v tomto roce velmi dobrá. Hospodářskou i finanční agendu vedl náležitě dr. K. Čupr, účetní doklady pobočky jsou uloženy v hospodářské a finanční agendě pražského ústředí. Úspěšná byla i spolupráce se Slovenskou jednotou klasických filologů v Bratislavě, díky jejímu předsedovi prof.dr. M. Okálovi.

Spolupráce s finančními orgány ČSAV, zejména se s.dr. Vodrážkou, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něho v tomto roce setkával vždy s pochopením pro svou činnost.

B. Mouchová

Revizní zpráva o činnosti JKF za rok 1975

Revizi hospodaření, inventáře a činnosti JKF za rok 1975 provedly dne 26. ledna 1976 revizorky dr. R. Dostálová a dr. D. Rezníčková. Revizi byla přítomna zaměstnankyně JKF I. Lukešová.

Revizorky zkontrolovaly účetní doklady za rok 1975, pokladní knihu i deník a shledaly, že účetní evidence je vedena řádně a že JKF hospodárně a účelně nakládá se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit i v roce 1975 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV, poněvadž zdroje příjmů byly tytéž jako v letech předcházejících. Prodej publikací se proti plánu zvýšil, ale plán členských příspěvků nebyl splněn.

Spolupráce s finančními orgány, hlavně se s.dr. Vodrážkou, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se

u něho vždy setkal s pochopením pro své finanční problémy.
Revizorky konstatují, že vědecká společnost Jednota klasických filologů úspěšně plnila své poslání v našem vědeckém i kulturním životě.

R. Dostálová - D. Řezníčková

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ⁰

Vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF
prof. dr. Ladislav Varcl

Redakční tajemníci: dr. I. Zachová
dr. J. Bažant

Uzávěrka tohoto čísla byla 30. června 1976

obálku navrhl J. Krouz

Vytiskla tiskárna Stráž, Sokolov
